

jenas www.jenas.org
**Journal of
Environmental and Natural Studies**

**drought
is
not
fate!**

ISSN 2687-6450

Winter 2020 | Volume 2 | Issue 3

KARADENİZ DOĞA ve ÇEVRE DERNEĞİ
BLACKSEA NATURE and ENVIRONMENT ASSOCIATION

Adına Sahibi:

Çev.Müh. Filiz KURTULMUŞ

ICAM | Information, Communication, Art and Media Network Publication Group

Adına Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet FİDAN

Yazı İşleri Müdürü

Ayşe Naz YILMAZ

JOURNAL of NATURAL and ENVIRONMENTAL STUDIES

EDITORIAL BOARD LIST

(Alignment / Sorting: Alphabetically)

EDITORS

Ahmet FİDAN (Assist.Prof.Dr.)	Ordu University	Chief Editor Urbanization and Environmental Problems
Gökçen BAYRAK (Assist.Prof.Dr.)	Trakya University	Environmental Engineering
Hasan Tezcan YILDIRIM (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University - Cerrahpaşa	Forest Policy and Administration

CO EDITORS

Pelin KARAÇAR (Assist.Prof.Dr.)	İst. MedipolUniversity	Construction management, Materialand Construction Tech.
Gizem ERDOĞAN AYDIN Assoc.Prof.Dr.	İzmir Democracy University	Urban and Regional Planning/ Urban Planning
Zeynep EREN (Prof.Dr.)	Ataturk University	Environment Technologies
Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ataturk University	Landscape Architecture

SECTION EDITORS (Volume 2, Issue 3)

Pelin KARAÇAR (Assist.Prof.Dr.)	İst. MedipolUniversity	Construction management, Materialand Construction Tech.
Hasan Tezcan YILDIRIM (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University - Cerrahpaşa	Forest Policy and Administration
Sibel POLAT (Assoc.Prof.Dr.)	Uludağ University	Psychology of Environment

ADVISORY BOARD

Ahmet MUTLU (Prof.Dr.)	Ondokuz Mayıs University	Political Ecology
Ayşe KALAYCI ÖNAÇ (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Katip Çelebi University	Peyzaj Mimarlığı
Alpay TIRIL (Assist.Prof.Dr.)	Sinop University	Social Ecology
Arzu MORKOYUNLU YUCE (Assoc.Prof.Dr.)	Kocaeli University	Environmental Engineering Science
Asude HANEDAR (Assoc.Prof.Dr.)	Tekirdag Namık Kemal University	Air Pollution and Control and Water Management System
Ayşin SEV (Prof.Dr.)	M. Sinan Güz. Sanatlar Univ.	Construction Technology and Sustainability
Aziz EFTEKHARI (Assist.Prof.Dr.)	Maragheh University	Faculty of Medicine, Toxicology Sciences
Berkan DEMİRAL (Prof.Dr.)	Trakya University	Urban and Environmental Problems
Beyhan TAŞ (Prof.Dr.)	Ordu University	Molecular Biology
Can AYDIN Assoc.Prof.Dr.	Dokuz Eylül University	Geographic Inf. Systems, Big Data
Coşkun ERUZ (Assoc.Prof.Dr.)	Karadeniz Teknik University	Soil Ecology
Çiğdem KÜÇÜK (Prof.Dr.)	Harran University	Head of Local Climate Change Policy Branch
Çiğdem TUĞAÇ (Assist.Prof.Dr.)	Ministry of Environ. and Urb.	Landscape Architecture
Candan KUŞ ŞAHİN Assoc.Prof.Dr.	Süleyman Demirel University	Building Sciences
Dicle AYDIN (Prof.Dr.)	Necmettin Erbakan University	

Dilek OZDEMİR DARBY (Prof.Dr.)	Yeditepe University	Urban and Regional Planning
Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER Assoc.Prof.Dr.	Yıldız Teknik University	Architrcrtural Design
Elçin GÜNEŞ (Assoc.Prof.Dr.)	Tekirdag Namık Kemal University	Environmental Sciences
Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ataturk University	Landscape Architecture
Emel KARAKAYA AYALP (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Demokrasi University	Urban and Regional Planning
Enver Erdinç DİNÇSOY (Assoc.Prof.Dr.)	Trakya University	Environmental Economicsand Sustainable Development
Ender MAKİNECİ (Prof.Dr.)	İstanbul Üniversty - Cerrahpaşa	Soil Science and Ecology
Erdoğan ATMIŞ (Prof.Dr.)	Bartın University	Forest Policy
Ergun GÜRPINAR Assist.Prof.Dr.)	Haliç University	Landscape Architecture
Evren TUNCA Assoc.Prof.Dr.	Ordu University	Marine Technology Engineering
Faruk BOJAXHI (Assist.Prof.Dr.)	Ukshin Hoti University	Forestry and Environmental Facult
Feran AŞUR (Assit.Prof.Dr.)	Yuzuncu Yıl University	Landscape Architecture
Gizem ERDOĞAN AYDIN Assoc.Prof.Dr.	İzmir Democracy Universty	Urban and Regional Planning/ Urban Planning
Gülşen TOZSİN DURMAZ (Assoc.Prof.Dr.	Atatürk University	Department of Metallurgical and Materials Engineering
G. Firdevs YÜCEL CAYMAZ (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul Aydın University	Landscape Architecture
Hakan OĞUZ (Assoc.Prof.Dr.)	Kahramanmaraş Sütçü İmam University	Forestry Engineering
Hasibe KÖRBALTA (Dr.)	Milli Parklar Genel Müdürl.	City and Regional Planning
Hülya BAYKAL (Prof.Dr.)	Marmara University	Urban and Environmental Politics
İlknur YURDAKUL (Assist.Prof.Dr.)	Chemical Engineer	Toprak Gübre ve Su Kaynakları Merkez Araştırma Enstitüsü
İnanç Işıl YILDIRIM (Assoc.Prof.Dr.)	Beykent University	Construction Technology
İsmail CERİTLİ (Prof.Dr.)	Antalya Bilim Üniversity	Political Science and International Affairs
İsmail DUMAN (Prof.Dr.)	İstanbul Technical Üniversity	Environmental Problems
Julide BOZOGLU (Assist.Prof.Dr.)	Illinois Institute of Technology	Construction Management
Kamuran ELBEYOĞLU (Prof.Dr.)	Toros University	Urban Psychology
Koray ÖZCAN (Prof. Dr.)	Pamukkale University	Urban and Regional Planning
Mehmet Ali KIRPIK (Prof.Dr.)	Kafkas University	Biological Diversity
Mehmet AYDIN Assoc.Prof.Dr.	Ordu University	Fishery Technology Engineering
Melayib BİLGİN (Assit.Prof.Dr.)	Aksaray University	Solid and Hazardois Wastes
Meltem YILMAZ (Prof.Dr.)	Hacettepe University	Interior Architecture & Environment Design
Mesut DOĞAN (Prof.Dr.)	İstanbul University	Geography / Human and Economical Geography
Osman Devrim ELVAN (Assoc.Prof.Dr.	İstanbul University-Cerrahpaşa	Environmental and Forestry Law
Osman SİRKECİ (Assist.Prof.Dr.)	İBB	Street Economy
Oylum GÖKKURT BAKİ (Assist.Prof.Dr.)	Sinop University	Environmental Science Engineering
Ömer ATABEYOĞLU (Assoc.Prof.Dr.	Ordu University	Landscape Architecture
Özgür EMİNAĞAOĞLU (Prof.Dr.)	Artvin Coruh University	Forestry Faculty, Forestry and Botanic Sciences
Özkan ÖZDEN (Prof.Dr.)	İstanbul University	Fisheries and Seafood Processing Technology
Pelin KARAÇAR (Assist.Prof.Dr.)	İst. MedipolUniversity	Conctruction management, Materialand Construction Tech.
Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU (Assoc.Prof.Dr.	İstanbul University	Urban and Environmental Problems
Pınar CARTIER (Assist.Prof.Dr.)	Yeditepe University	Industriel Product and Environment
Pınar BAHÇECİ ALSAN (Dr.)	TGS Enstitüsü	Soil Fertilizer and Water Resources
Prachand Man PRADHAN (Assoc.Prof.Dr.)	Kathmandu Üniversitesi	Earthquakes and Structural Engineering
Ruşen KELEŞ (Prof.Dr.)	Ankara University	Environmental Policies
Sajad GHANBARI (Assist.Prof.Dr.)	TebriZ University	Natural Resources
Serap İNCAZ (Prof.Dr.)	Kırklareli University	Transportation and Logistics Management
Sevim BUDAK (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University	Urban and Environmental Problems
Sezen COŞKUN (Assist.Prof.Dr.)	Isparta Uyg.Bilimler University	Environmental Engineering
Sibel POLAT (Assoc.Prof.Dr)	Bursa Uludağ University	Architctural Design/ Urban Design
Sima POUYA (Assoc.Prof.Dr.)	İnonu University	Landscape Architecture
Yakup BULUT (Prof.Dr.)	Hatay Mustafa Kemal Univ.	Urban and Environmenta lProblems
Zerrin TOPRAK KARAMAN (Prof.Dr.)	Dokuz Eylül University	Local Governments, Urban and Environmental Politics
Zeynep EREN (Prof.Dr.)	Atatürk Uniersity	Environmental Engineering
M. Tolga ESETLİLİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ege University	Soil Science and Plant Nutrition
FOR WINTER ISSUE REVIEWER BOARD		
Bahriye GÜLGÜN (Prof.Dr.)	Ege University	Landscape Architecture
Funda AKKAYA (Dr.)		fundaunalankaya@hotmail.com
İkbal Ece POSTALCI (Assist.Prof.Dr.)	Mimar Sinan University	Architrcrtural Design

Osman SİRKECİ (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Metropolitan Municipality	Çevre Ekonomisi
Kübra YAZICI (Assoc.Prof.Dr.)	Yozgat Bozok University	Landscape Architecture and Sustainability
Neriman YÖRÜR (Assoc.Prof.Dr.)	Dokuz Eylül University	Sustainable Development
Selim ÖKEM (Assoc.Prof.Dr.)	Yıldız University	Architrcatural Design
Emrah AKYÜZ (Dr.)	Bingöl University	Urbanization Policies

PAGE EDITORS

Ayşe Naz YILMAZ (Editor)	Online Information Comn. Media S.	Page Editor
Filiz KURTULMUŞ	ICAM Publishing	Proof Reader
R.A. Buse AÇIK ETİKE	Yıldız Technical University	Language Editor

Publication and Technical Support E Mail: editor@jenas.org

Phone / Fax: +90 425 310 20 30 – **WhatsApp Technical Support:** +356 7706 6507

* * *

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to our journal. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere. Publication Language: English and Turkish. Our journal accepted CCPL

Creative Commons Publication Licence:**Publication Type:**

Scientific, International 3 Double Blind Peer Reviewed Indexed Journal

* * *

Publication Period:

JENAS | Journal of Environmental and Natural Studies is published triple / three times a year
(15 April, 15, September, and 15 December)

ICAM | Information, Communication, Art and Media Network Publication Group

Online Bilgi İletişim Sanat ve Medya Ağı Yayın Grubu

www.icamnetwork.net

Research Article

Corresponding Author:

Meltem Bali

Submitted

14 / 11 / 2020

Accepted

18/ 12 / 2020

The Organization of a Street on the Verge of Urban Renewal and Gentrification: Eyüp Sultan Kızılmescit Street

Meltem BALI¹

How to Cite

BALI, M., (2020). Kentsel Yenileme ve Soylulaştırma Eşiğinde Bir Sokağın Tanzimi: Eyüp Sultan Kızılmescit Sokak, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume, 2, Issue 3, Pages 116-132

Kentsel Yenileme ve Soylulaştırma Eşiğinde Bir Sokağın Tanzimi: Eyüp Sultan Kızılmescit Sokak

ABSTRACT:

The concepts of urban renewal and gentrification are concepts that require an interdisciplinary approach that includes multidisciplinary goals and results such as improving, gaining aesthetic form, sustaining historical value, increasing commodity value, making it safe. In this study, it is aimed to reveal that processes concentrated in urban places with identity and memory value require an approach that supports participation and preserves the historical texture. In this context, a field study was carried out on Kızılmescit Sokak in Eyüp Sultan district, which has an important place in Istanbul's urban memory. Using the semi-structured interview technique, the research including the period of 2019-2020, the municipal police office, library and waqf employees, headman, estate agent, active users of the street, etc. it includes a field study consisting of a research group consisting of 17 people. As a result of the research, it was determined that the renovated buildings were transferred to public services, the value of the commodities of the buildings increased, and the only building that is still a residential building was used by an interviewer, who was closed to the outside and nourished by the spiritual climate of Eyüp Sultan district.

KEYWORDS: Urban Renewal, Gentrification, Eyüp Sultan, Kızılmescit Street

ÖZ:

Kentsel yenileme ve soylulaştırma kavramları iyileştirme, estetik form kazandırma, tarihi değeri sürdürülebilir kılma, meta değeri artırma, güvenli hâle getirme gibi çok yönlü amaçlar ve sonuçlar içeren disiplinlerarası yaklaşım gerektiren kavramlardır. Bu bağlamda İstanbul kent belleğinde mühim bir yeri olan Eyüp Sultan semtinde yer alan Kızılmescit Sokak odağında bir saha araştırması gerçekleştirilmiş ve mevcut çalışma ile kimlik ve bellek değeri olan

¹ Marmara Üniversitesi / Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Anabilim Dalı Doktora Programı,
balimeltem@gmail.com ORCID No: 0000-0002-4741-349X

kentsel mekânlarda yoğunlaşan süreçlerin katılımcılığı destekleyen, tarihi dokuyu koruyan bir yaklaşım gerektirdiği sonucuna varılmıştır. 2019-2020 dönemini kapsayan saha araştırması yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, sokakta yer alan zabıta amirliği, kütüphane ve vakıf çalışanları, muhtar, emlakçı, sokağın aktif kullanıcıları vd. olmak üzere 17 kişiden oluşan bir araştırma grubuyla gerçekleştirilmiştir. Yenilenen yapıların kamu hizmetlerinde kullanıldığı, yapıların meta değerinin arttığı ve konut olan tek yapının da dışa kapalı, Eyüp Sultan semtinin manevi iklimiyle beslenen bir görüşmeci tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Kentsel Yenileme, Soylulaştırma, Eyüp Sultan, Kızılmescit Sokak

GİRİŞ:

Kentsel yenileme ve soylulaştırma kenti odağına alan disiplinlerin/ araştırmacıların yoğunlaştığı dinamik süreçler içeren kavramlardır. İstanbul özelinde söz konusu süreçlerin tarihsel arka planı olan mekânlarda yaşandığı ve gerek mekân kullanıcıları gerekse mekânlar bazında olumlu yahut olumsuz birçok sonucun meydana geldiği bilinmektedir. Mevcut araştırma ile kentsel yenileme ve soylulaştırma kapsamında İstanbul kent belleğinden bir kesit sunan Eyüp Sultan semtinde yer alan Kızılmescit Sokak örneğinde kavramların mekânsal görünümünü ele almak ve böylelikle kent belleği ve yenileme/ soylulaştırma ilişkisini mekân kullanıcıları bağlamında değerlendirmek amaçlanmaktadır. Bellek ve mekân tarihsel köklerden beslenerek kültürü ve kimliği biçimlendirmektedir. Bu çerçevede Eyüp Sultan Semti dinsel yaşam, kültürel bellek ve kimlik kavramlarıyla anlandırılmaktadır. Kamusal mekânlarda deneyimlenen bellek gündelik yaşam pratiklerinde ve mekân kullanım biçimlerinde simgeleşmektedir. Mekânın fiziksel dokusunda değişime yol açacak her bir eylem/ eylemsizlik belleğe bozucu yahut yıkıcı perspektiflerde etki edebilmekte ve bu husus mekânın aktif kullanıcılarını yani belleğe esas biçimini veren insan unsurunu öne çıkartmaktadır.

Çalışma kapsamında Eyüp Sultan semtinin tarihsel arka planı günümüze uzanan yenileme sürecini de içerisine alan bir perspektifle incelenmiş, saha araştırması semt sakinlerinin/ mekânın aktif kullanıcılarının bakışı, algısı ve beklentisi ışığında irdelenmiştir. Ayrıca yerel yönetimler ile halk arasındaki beklentiler, planlamalar ve elde edilen sonuçlar tespit edilip değerlendirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle kentsel yenileme ve soylulaştırma literatürü incelenmiş, örnek saha olarak belirlenen Kızılmescit Sokak odağında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede Eyüp Sultan Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü çalışanları, muhtarlık birimi, sokakta halihazırda kamusal hizmet sunumunda kullanılan Zabıta Amirliği ve İBB Kütüphane sorumluları, sokakta kullanım dışı olan yapı ile ilgili emlak sorumlusu ve sokağın aktif kullanıcıları ile görüşülmüş, Eyüp Sultan Araştırmaları Merkezi (EYSAM) arşivinde kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Elde edilen veriler kimlikli yapı stoklarının ve kültürel belleğin kentsel yenileme ve onun tezahürü olan soylulaştırma sürecindeki yeri ve etkisi doğrultusunda değerlendirilmiştir. Katılımcılara yönlendirilen sorular ile sokağın kentsel yenileme ve soylulaştırma kapsamındaki monografisi çıkartılmıştır. Oluşturulan soru grupları; kişisel, Eyüp Sultan semtine ve semtle kurulan ilişki türüne dair (ikâmet, iş, ziyaret vb.), gerçekleşen yenileme faaliyetlerine yönelik algı, bilgi ve beklenti düzeylerine, bellekteki sokak görünümüne ve yapıların meta değerlerindeki değişime dair sorulardan oluşmaktadır. Bu çerçevede araştırma grubundaki her bir katılımcı ile ana sorular ve yan sorular bağlamında biçimlenen görüşmeler gerçekleştirilmiş ve mekânda yer alan her yapı birimi incelenmiştir.

Eyüp Sultan semti Kızılmescit Sokak üzerinden kentsel yenileme ve soylulaştırma sürecinin mekân kullanıcıları ve aktörleri çerçevesinden incelendiği bu çalışma neticesinde geleneksel konut dokusunun korunduğu, yapıların bir kısmının yenilenerek kamusal işlev gördüğü, konut olarak kullanılan yapının meta değerinin artış gösterdiği, sokağın turistik bir destinasyon formuna büründüğü, sokakta yer alan yeşil alanın mekânın aktif kullanıcılarına ahşap ve yeşil birlikteliği ile nostaljik bir imge yarattığı ve bu imgenin tarihsel köklerden beslendiği, bazı yapıların zemininde bulunan sarnıç kalıntılarının koruma kapsamında interdisipliner bir çalışmayı gerektirdiği tespit edilmiştir.

1. Kent Dokusunda Bir Değişim Süreci: Kentsel Yenileme ve Soylulaştırma

Kentler tarih boyunca farklı kimliklerin ve kültürlerin karşılaşma alanı olarak varlık göstermiş, kentlerin çeşitlilik barındıran bu yapıları mekânsal bağlamda da izlenir olmuş ve bu doğrultuda kentler çeşitliğin ve değişimin tabii vatani olarak tanımlanmıştır. Farklı algılar, inançlar, karakterler, kültürler ve kimlikler kentsel mekânlarda bir arada var olmuş ve bu farklılıklar kent sakinlerince çeşitli alanlardaki değişim süreçlerine ve mekân kullanım biçimlerine de etki etmiştir. Bu bağlamda ‘kent, çok çeşitli sınıf ve karakterlere sahip milyonlarca insan tarafından algılanabilen ve

hatta zevk alınan bir nesne olmanın ötesinde, yapısını kendilerince sebeplere göre sürekli geliştiren pek çok yaratıcının ürünü olarak kabul görmüştür' (Lynch, 2017: 2). Farklılıkların ve değişimlerin kentlerde olmazsa olmaz unsurlar olmaları kent tanımlamalarında da vurgulanmakta ve kentler bu çerçevede daimî bir hareketliliğin de mekânı olmaktadır. Söz konusu hareketlilik yenileme, dönüşüm, soylulaştırma vb. kavramlarla ifade edilmekte ve her bir kavram kendi içerisinde farklı dinamikleri barındırmaktadır.

Mevcut araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturan kentsel yenileme ve soylulaştırma kavramları da kentsel mekân değişimleri ve bu değişimlerin ortaya çıkardığı sonuçları tasvir eden kavramlar olarak literatürde yer almaktadır. Kentsel yenileme 'zaman içerisinde eskiyen, köhneyen, yıpranan, sağlıksız, yasa dışı gelişen ya da potansiyel arsa değeri üstyapı değerinin üzerinde seyrederek değerlendirilmeyi bekleyen ve yaygın bir yoksunluğun hüküm sürdüğü kent dokusunun, altyapısının sosyal ve ekonomik programlar ile oluşturulup beslendiği bir stratejik yaklaşım içinde, günün sosyoekonomik ve fiziksel şartlarına uygun olarak değiştirilmesi, geliştirilmesi, yeniden canlandırılması ve bazen de yeniden üretilmesi eylemi olarak tanımlanmaktadır' (Özden, 2008: 44). Kavram tarihi kent dokusunda meydana gelen yenileme sürecine açıklık getirmektedir. Kentsel yenileme sürecinin yasal dayanağını oluşturan '5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkındaki Kanun yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmaktadır.' Kentsel yenileme çalışmalarının bir sonucu olarak görülebilecek soylulaştırma kavramı ise İngilizcede gentrification kavramı ile kullanılmakta ve söz konusu kavram 'kent merkezinde yer alan fiziksel ve sosyal köhnenin yaşadığı konut alanlarının fiziksel yapısının rehabilitasyonu sonucunda, yerleşim genelinde, sosyal sınıfın ve mülkiyet değişiminin gerçekleşmesi olarak tanımlanmaktadır' (Ergün, 2006: 15). Türkçede bu kavrama karşılık soylulaştırma, güzelleştirme ve mutenalaşma kavramları kullanılmaktadır. Kelime etimolojik olarak incelendiğinde 'soylulaştırma sözcüğünün orta sınıf, aydın tabaka anlamındaki "gentry" sözcüğünden geldiği görülmekte ve kavram meslek sahibi, üst- orta sınıftan konut sahiplerinin, kentin belli semtlerine yeniden yerleşmesini ifade etmektedir. Bu semtlere yerleşen aydın tabaka, burada, üst- orta sınıfın zevk ve değerlerine yansıyan bir stil yaratmaktadır' (Özden, 2008: 168).

Dönemsel keskin hareketlenmeler kentleri diğer yerleşim birimlerinden ayırmakta ve bu durum kentleri yaşamsal ve mekânsal değişim süreçlerine teşvik etmektedir. Tarihsel bağlamda sanayileşen toplulukların kentler üzerinde yadsınamaz bir etkisinin olduğu bilinmekte ve günümüze uzanan süreçte sanayileşmenin kentlerde yoğun nüfus artışına yol açması ve bu hususun doğal bir sonucu olarak gecekondulaşma, çarpık kentleşme ve dağınık yapılaşmanın meydana gelmesi yenileme çalışmalarını bir gereklilik olarak sunmaktadır. Sanayileşme sürecinin kentlere yönelik yıkıcı/ bozucu etkisi küresel şehirler perspektifinden bakıldığında da kentlerde bir hareketlilik meydana getirmektedir. 'Kent'in gelişmesi, artan refahı, tüketim kalıplarının değişmesi, artan özel araba sahipliği ve bu talepleri karşılamak için yapılan yollar, geliştirilen altyapılar, çok yönlü değişim talepleri yaratmaktadır. Örneğin kentte yapılan metro gibi, ekspres yollar gibi, büyük hizmet ve eğitim kampüsleri gibi gelişmeler kentteki görece erişilebilirlikleri değiştirmekte ve kent mekânında dönüşümler başlatan tetikleyiciler olarak çalışmaktadır' (Tekeli, 2003: 2-3). Kentsel yenileme süreçleri İstanbul bazında incelendiğinde rant değeri yaratılması ile eski kent sakinlerinin lehine sonuçlar doğurabilmekte ve bu husus bazı alanlarda kamusallaştırma sürecinin yaşanmasına yol açmaktadır. Bir anlamda kentsel yenileme, 'kamu girişimi ya da yardımıyla, yapıların iyileştirilmesi, korunması, daha iyi barınma koşulları, ticaret ve sanayi olanakları, kamu yapıları sağlanması amacıyla, yerel tasarı ve programlar uyarınca, kentleri ve kent merkezlerinin tümünü ya da bir bölümünü, günün değişken koşullarına daha iyi yanıt verebilecek duruma getirmektedir' (Keleş, 1980: 74). Eski kent sakinlerinin yer değiştirmesi ve yerine gelen orta- üst sınıfın varlığı literatürde çokça tartışılan soylulaştırma kavramının mekânsal, sosyo- kültürel ve ekonomik görünümünü betimlemektedir.

Soylulaştırma, 'kentleşme sürecine olumlu bir müdahale olarak görülse de ortaya çıkardığı toplumsal realite insanların yerinden edilmesi şeklindedir. Bu açıdan kentleşme sürecini bütün yönleriyle düşünüp yönetememe problemi, kentleşme sürecinin idealize edilemeyecek pek çok yönünü ortaya çıkarmaktadır' (Smith; Williams, 2015). Soylulaştırma kavramı ve süreci son yıllarda ağırlıklı olarak üzerinde durulmaya başlanan bir konu olmakla beraber bu alanda 'Çağlar Keyder' in Arnavutköy örneğini ele aldığı "A Tale of two Neighborhoods" başlıklı makalesi, İstanbul'daki gentrification süreçlerini anlatan ilk önemli çalışma olarak gösterilebilmektedir' (İslam, 2006: 12). Farklı kavramlarla ifade edilen bu sürece/kavrama 'Çağlar Keyder mutenalaşma kelimesi ile açıklık getirmektedir' (Keyder, 2000: 183). Ülkemizde yakın zamanlarda kullanılmaya başlanan soylulaştırma kavramı özellikle kentsel yenileme çalışmaları ekseninde hız kazanmış ve süreç çeşitli göstergeler üzerinden anlaşılır ve tanımlanır olmuştur. Nilgün Ergün'e göre; 'Bir yerde gentrification sürecinin varlığını öngörmek için çeşitli göstergeler izlenmektedir. Bu

göstergeler; yüksek kiracı oranları, iş merkezlerine kolay ulaşım (oto yollar, kamu ulaşımı, ters istikamete yolculuk, yeni metro istasyonu veya feribot güzergahı vb.), yüksek ve artan düzeyde metropoliten tıkanıklık, yüksek mimari değer, nispeten düşük konut değerleri olası bir gentrification alanının göstergeleri olarak sıralanmaktadır' (Ergün, 2006: 20). Soylulaştırma süreci ile mekân kullanımı üzerinde bir değişimin yanı sıra sosyal bir değişim de söz konusu olabilmektedir. Yenilenen/ dönüşen mekânlardan göç eden bir sınıfın ardından gelen yeni mekân kullanıcıları alandaki sosyal dokuyu da değiştirmektedir. Bu değişim süreci 'İstanbul'da ilk olarak Kuzguncuk'ta ve bu semtin ardından Cihangir'de ortaya çıkmıştır' (Uzun, 2006: 38-39). 19. yüzyılda yoğun bir yerleşime tabi olan Kuzguncuk Senti özellikle gayrimüslim halkın ikâmet ettiği bir semttir. Zamanla gerek Üsküdar'a olan yakın konumu gerekse boğaz manzarasının etkisi ile bu semte yerleşimler artmış ve asıl sakinlerin bu alandan göçüyle birlikte mekân yerleşime açılan yeni alanlarla çekim merkezi hâline gelmiştir. Bu süreç yalnızca konut dokusunun değişimini getirmemiş beraberinde sosyal bir değişimi, mekânsal bir yenilemeyi de getirmiştir. Süreç içerisinde gayrimenkuller bir meta olarak görülmeye başlanmış ve bu doğrultuda sınıfsal ayrım hissedilir hâle gelmiştir. Bu dönüşüm kentte yeni orta sınıf olarak tanımlanabilecek bir sınıfı doğurmuş ve hâlihazırda yerleşim gören nüfusun yeni göçle birlikte değişimi sınıfsal bir çatışmanın da itici bir gücü olmuştur. Bu husus mekân ve meta ilişkisini beslemiş ve tarihsel arka plana sahip alanlar fiyatlanabilir ve pazarlanabilir bir nesne işlevine bürünmüştür. Bu çerçevede 'coğrafi mekânın yeniden yapılandırılması hem krize bir yanıt hem de kısmi bir çözüm arayışının bir parçasıdır' (Smith, 2017, s.223). Kuzguncuk'ta yaşanan bu sosyal değişim soylulaştırmayı klasik anlamda, 'o ana kadar işçi sınıfları ve başka alt gelir gruplarının yaşadığı, şehir içindeki ve merkezindeki tarihi konutlara orta sınıfların yerleştiği ve bu konutları yenilediği bir konutsal rehabilitasyon süreci olarak açıklamaktadır' (İslam, 2006:44).

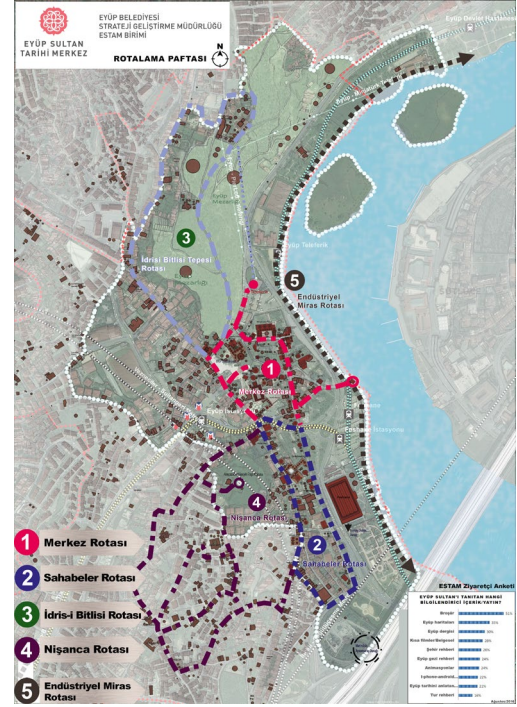
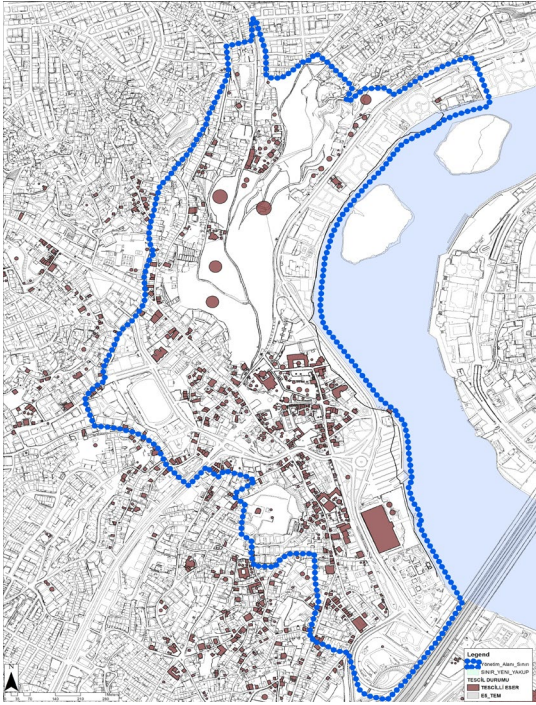
Kuzguncuk Senti'nin ardından Cihangir ve Asmalımescit gibi alanlarda yaşanan soylulaştırma sürecinin ekonomi temelli gerçekleştiğini izleyebilmekteyiz. Özellikle son yıllarda yoğunlaşan yeni nesil kafeler, atölyeler, barlar vd. bu alanları bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Daha çok ticari anlamda yaşanan bu dönüşüm bu mekânları ekonomik olarak kalkındırılmış ve semtler gün içerisinde geçici yoğun nüfuslanmalara sahne olmuştur. Bu çerçevede soylulaştırma kavramını 'ekonomik sermayenin kent-içi hareketliliği ile kültürel sermaye taşıyıcılarının yol açtığı kent içi toplumsal hareketliliği ilişkilendirerek açıklamak zorunlu hâle gelmiştir' (Yavuz, 2006: 59). Kavram sosyal, kültürel ve ekonomik içerikleri olan çok boyutlu dinamik bir anlam içermektedir. Fener ve Balat gibi ahşap yapıların yoğun olduğu, daha çok turistik bir gezi alanı hâline dönüşen semtlerde bu süreci izlemek mümkündür. Çok yönlü mekân kullanımları ile çekim merkezine dönüşen Fener ve Balat turistik şehir turlarının da aranan bir rotası hâline gelmiştir. Turistik bir gezi alanı olmalarının yanı sıra bu alanlarda kalıcı yerleşim gören sanatçılar, akademisyenler, mimarlar vd. gibi nispeten daha yüksek gelir grubuna sahip kişilerin ikâmet etmesi, çeşitli derneklerin, sivil toplum kuruluşlarının varlık bulması mekânın rantsal önemini arttırmıştır. 'Bu kesimin sanayi sonrası toplumun genç profesyonelleri olarak yeni meslek alanlarında yüksek ücret olanaklarına kavuşması, onları kentsel süreçte etkili ve güvenli olmaya çalışınan bir katman yapmıştır' (Şen, 2011: 12). Bu durum semtlerin asıl sakinlerinin yaşamlarını ekonomik bağlamda idame etmelerini güçleştirmekte ve zaman içerisinde farklı gelir grupları arasındaki makası açmaktadır. 'Toplu taşınmanın en sınır yerleşimlere ulaştırılması iş imkânları ve serbest dolaşım yönünden farklı kesimler arasında bir eşitlik yaratsa da merkezlerde konutların pahalılığı dar gelirli buralarda yaşamasına engel olup farklı gelir gruplarının birbirinden tecridine yol açmaktadır' (Erzen, 2017: 113). Soylulaştırma kentin yalnızca mimari yapılarını değil aynı zamanda park alanlarını da içine alan bütüncül bir değişimin yaşandığı bir süreçtir. Bulunulan çevre üzerindeki sivil ve dini yapılar, rekreasyon alanları ve kafelerin her biri bu sürecin birer parçasını oluşturmaktadır. İstanbul odağında kavramların tarihi semtlerde görünürlük kazandığı bilinirliğinden hareketle mevcut araştırmada Eyüp Sultan Senti'nde yer alan Kızılmescit Sokak odağında gerçekleştirilen saha araştırması ile kentsel yenileme ve soylulaştırma süreçlerinin göstergeleri değerlendirilmiş, mekânın kullanıcılarının sürece dâhil olduğu bütüncül bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

2. İstanbul Kent Tarihi İçerisinde Eyüp Sultan'ın Yeri

İstanbul kent belleğinde geleneksel Türk- Osmanlı mimarisini, kültürünü ve dinsel yaşamını simgeleyen bir mekân olan Eyüp Sultan semti tarihsel kökleri Bizans dönemine uzanan bir mekândır. Coğrafi konumu dolayısıyla Bizans döneminde imparatorların av yaptıkları bir yer olarak kullanılan mekân, Osmanlı Devleti hâkimiyetinde dinsel kimliği ile öne çıkmış, zamanla siyasal işlevler yüklenmiş ve ilerleyen dönemlerde ormanlık bir alan olması, su kenarında yer alması gibi sebeplerle sayfiye yeri işlevi görmüştür. Semt söz konusu medeniyetlerin etkisiyle isimlendirilmiş ve öncelikle Bizans döneminde 'bugünkü Eyüp yerleşmelerinin olduğu ve arazinin dik bir yamaç hâlinde suya indiği yerde II. Teodosios zamanında (408-450) Aziz Kosmos ve Damianos'un ismine izafeten kurulan manastırdan dolayı buraya 'Kosmidion''(yeşil) denilmiştir' (Kara, 1994: 246). Harita 1'de görüldüğü üzere semtin konumu, yeşil ve

mavinin bir arada oluşu Eyüp Sultan'ın bir av mekânı olarak kullanımına sebep olmuş ve alana yerleşim çoğunlukla mümkün olmamıştır. Semt coğrafi olarak 'kuzeydoğudan Sarıyer, doğudan Kâğıthane ve Şişli, güneyden Fatih, Bayrampaşa, Esenler, batıdan Gaziosmanpaşa, kuzeybatıdan Çatalca ilçeleri ve kuzeyden de Karadeniz ile çevrilidir' (Artan, 1995: 1-6).

Harita 1- 2. Eyüp Sultan İdari Sınırları ve Rota Haritası

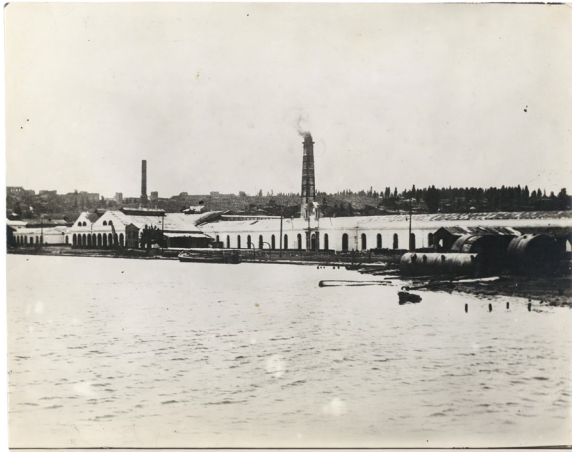
Kaynak: Eyüp Sultan Araştırmaları Merkezi Arşivi (Eysam)

Eyüp Sultan fetihle ilintili dinsel kimliği sebebiyle kentin manevi bir ziyaretgâhı olmuş ve semtte yer alan cami, tekke, medrese, mescit ve türbe yapıları bu kimliği beslemiştir. Bilindiği üzere; 'Ebü Eyyub el-Ensari Muaviye'nin oğlu Yezid'in komutasındaki ordu ile birlikte hicretin 51. yılında savaşmak üzere Kostantaniyye'ye gelmiştir. Sur dışında bir yerde vefat etmiş ve orada defnedilmiştir. Osmanlılar İstanbul'u fethedinceye kadar onun kabrinin yeri bilinmiyordu. Fatih Sultan Mehmed onun kabrinin bulunduğu yere bir türbe; türbenin yanına da bir cami yaptırmıştır. Fatih Sultan Mehmed bir kural koyarak padişah olan her bir Osmanlı sultanının Eyyub Camii'nde kılıç kuşanarak resmi olarak tahta çıkmış olması uygulamasını başlatmıştır' (Zeydan, 2012: 53). Bu husus mekânı dinsel ve siyasal açıdan öne çıkartmaktadır. Kömürçüyan'a göre; 'Eyyub'u bir gazi veli tanıyan Türkler, onun bahtı sayesinde muvaffak olacaklarını ümit ederek şehrin muhasarasına girişmiştir. Tatarlar, Halifeliği kaldırdıktan sonra, Âli Osman ocağı gelmiş ve Türkler, Rumeli'ye geçtikten sonra Edirne yolu ile İstanbul'a yürümüşlerdir. Türkler, Okmeydanı'ndan buraya, yani Eyyub Sultan'a geçmiş ve burada yaptıkları dualar sayesinde muvaffak olarak bu tahta yerleşmiştir' (Kömürçüyan, 1988: 28).

Harita 2'de semt hususi özelliklerine göre ayrılmış bir biçim almış ve öne çıkan cami ve türbe alanı inşa edildiği dönemden günümüze değin Müslümanlarca bir ziyaret yeri, manevi huzur kaynağı olmuş ve Eyüp Sultan'ın dini kimliği mekân ziyaretleri ile beslenmiştir. Semtin manevi kimliği üzerinde 'güzel ve güzelliğin subjektif yorumları sonsuzluğa açılrsa da medeniyetlerin sahip olduğu inanç ve değer dünyalarının yansımaları mutlak güzeli arayış ve mutlak olanla ilişkilerini ortaya koyma eylemleri etkili olmaktadır' (Can, 2011: 53). Eyüp Sultan Semti hazireleri, tekkeleri, cami ve türbe yapıları ve yaşadığı değişim ve dönüşüm süreçleri ile estetik ve dinsel yaşamı bütüncül bir bağlamda sunan bir açık hava müzesi formundadır. Fetihle birlikte inşa edilen cami ve türbe yapısı zamanla bir külliye formuna bürünmüş ve çeşitli eklentilerle genişlemiştir. 'Caminin inşa tarihi kaynaklarda 863/1459 olarak verilmekte, diğer binalarında aşağı yukarı aynı tarihte inşa edildikleri tahmin edilmektedir' (Tanman, 1994: 237).

Eyüp Sultan Semti'nin dini ve hayra yönelik yapılar vasıtasıyla ihya edilmesi, İstanbul'un ruhani merkezinin doğal bir şekilde oluşumunu sağlamıştır. İstanbul'un tarih boyunca aldığı isimlerden biri olan İslambol kelimesine de söz konusu İslami yapılaşma sürecinin etki ettiği düşünülmektedir. Robert Mantran'a göre; 'Eyüp'te Ebu Eyyub el-Ensari'nin türbesinin yaptırılması ile burası kısa süre içinde bir ziyaret yeri hâline gelmiştir. Böylece İstanbul kutsal kent statüsüne kavuşmuştur. Bazı resmi belgelerde rastlanan İslambol adı, belki de bu İslamlaştırma arzusunun bir göstergesidir' (2015: 218). Eyüp Sultan'ın manevi önemini yanı sıra tahta geçecek padişahın kılıç kuşanma merasimlerinin burada gerçekleşmesi yani padişahlığın bu semtte meşru kılınması semtin siyasal değerini vurgulamaktadır. Cülus yolu olarak adlandırılan alan Fatih Sultan Mehmed Han'ın tahta çıkışından Vahdettin Han'a kadar padişahların kılıç kuşanıp ata bindiği, cülus törenlerinin yapıldığı bir alan olarak kullanım görmüş ve cülus törenleri aracılığıyla yönetimin teyit edildiği bu ifade biçimi bir seremoni olarak halkın huzurunda gerçekleştirilmiştir.

İstanbul kent belleğinde özgün bir yer edinen Eyüp Semti XIX. yüzyıla gelindiğinde Batılılaşma girişimlerinin etkisiyle mekânsal bir çözülmeye sahne olmuştur. Sanayileşmenin doğal bir getirisi olan fabrikalaşma süreci kıyı kesiminde kendisini göstermiş ve bu husus çarpık yapılaşmayı ve kent kirliliğini getirmiştir. Şekil-1 ve 2'de yer alan görseller Feshane'nin Haliç kıyısında kurulmasının sanayileşme adına atılmış önemli bir adım olarak görülse de esasen mekânın hızla nüfus almasını ve tahrip olmasını vurgulayan kaynaklardır. İstanbul kent tarihi içerisinde özellikle Osmanlı Devleti döneminde manevi bir çekim merkezi hâline gelen semt, devletin idari merkezinin İstanbul olması dolayısıyla da yoğun yerleşime tâbi olmuş ve semtin dini kimliği sanayileşme ve yapılaşmanın etkisiyle dönüşmüş ve bu doğrultuda 'Osmanlı dönemi Eyüp Sultan'ı uydu kent formuna bürünmüştür' (Kuban, 2001: 4). Doğan Kuban sanayileşmenin hız kazandığı dönemin genel görünümünü, söz konusu uyum sürecini '19. Yüzyıl boyunca eski imparatorluk köşkleri, zevk bahçeleri ya da eski terk edilmiş saraylar yıkılarak yerlerine, askeri kurumlar, yeni fabrikalar ve demiryolu terminalleri yapılmıştır. Bu anlamda kentin dönüşümü imparatorluk arzularının kamulaştırılması olarak tanımlanabilir. Değişim fizikseldi. Eski yelkenlilerin ve kalyonların yerini firkateynlerin ve gambotların alması gibi Haliçte zarif mimariye ve renklere sahip ahşap sarayların yerini dokuma fabrikaları ve kütleli yeni-klasik üsluplu askeri kışlalar almıştı ifadeleriyle açıklamaktadır' (2004: 349). Sosyokültürel, demografik, mimari ve ekonomik alanlarda yaşanan bu süreç devlet sınırları içerisinde bir kırılma yaşatsa da söz konusu sürecin bir arayış yahut onarma dönemi olarak da görülmesi mümkün olabilmektedir. Eyüp Sultan Semti'nin çehresinde yaşanan bu değişim devletin genel görünümünün ulaştığı noktanın da bir ifadesidir.

Şekil 1- 2. Feshane Genel Görünüm (URL 1- 2.)

Eyüp Sultan günümüzde yalnızca dini bir merkez olarak algılanmamakta çevresiyle entegre biçimde ticari bir etki de göstermektedir. Eyüp Sultan kentsel yerleşmesinde ticaret merkezi ile ilişkiler açısından dört farklı alt bölge olduğunu ifade eden Zekiye Yenen (2014: 142) bu alt bölgeleri şöyle sıralamaktadır:

- ‘Tarihi çekirdek ve yakın çevresi- resmî kurumlar,
- Haliç Köprüsü kavşağı ve bağlantı yolları ile Eyüp bütününden ayrı kalan Defterdar Mahallesi,
- Rami- Topçular aksındaki (metropoliten ölçekte de hizmet veren) sanayi alanları komşuluğundaki alanlar,
- Gaziosmanpaşa merkezi ile yaşayan alanlar’

Eyüp Sultan’ın geleneksel dokusunu yansıtan Kızılmescit Sokak tarihi çekirdek içerisinde yer almakta, turistik ve işlevsel kullanıma dâhil olan bir destinasyon olarak da varlığını sürdürmektedir. Araştırma kapsamında sokağın tarihsel kimliği ve kullanım değeri, park ve yeşil alan ilişkisi olmak üzere iki ana başlık açılmakta ve araştırma grubuna yönlendirilen sorular kapsamında kentsel yenileme ve soylulaştırma dinamikleri değerlendirilmektedir.

2.1. Kentsel Yenileme ve Soylulaştırma Sürecinde Bir Sokak Monografisi: Kızılmescit Sokak

Eyüp Sultan’ın bir ziyaret merkezi olması; tarihsel geçmişi, mimari dokusu ve ulaşım aksının gelişmiş olması gibi geniş yelpazede ele alınabilecek hususlar dolayısıyla. Semtin eski sakinlerinin yanı sıra yeni sakinlerine de kucak açması manevi merkez olma işlevinin sürmesi olarak da yorumlanabilmektedir. Mevcut araştırma sahasında yıpranan yapı stoklarının yenilenmesi ve bu yenilenme neticesinde bazı yapıların zabıta amirliği ve kütüphane olmak üzere kamusal hizmet sunumunda kullanılması, sokakta yer alan bir yapının konut işlevini koruması, boş olan diğer yapının emlak değerinin artması, sokağın girişinde yer alan bir yapının vakıf olarak kullanılması yenileme ve soylulaştırma dinamiklerinin birer göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Sokakta yer alan yapılar geleneksel Türk- Osmanlı mimarisini simgeleyen ahşap yapılarıdır. Şekil- 3’te yer alan Plan ve Proje Müdürlüğü tarafından oluşturulan meri planı odağında yürürlükte olan imar planı uygulanmakta ve geleneksel Eyüp Sultan’ın görsel simgesi olan yapı topluluğu yenileme çalışmaları ile öne çıkarılmakta ve geleneksel kent dokusu görünür hâle getirilmektedir. Bu bağlamda şekil-4’te yer alan görsel sokağın geleneksel dokusunu tasvir etmekte, yapıların alçak katlı olması, ahşap malzeme ile inşa edilmesi, arka bahçelerinin bulunması ve hemen hemen tüm yapıların şu an işlev görmeseler dahi arka bahçelerinde bir kuyunun bulunması bu yapıların geçmişten günümüze ulaşan tarihsel/ mimari birer belge olmaları gerçeğinin altını çizmektedir. Bu özellikleri ile İstanbul’un manevi merkezi olan Eyüp Sultan tarihi çekirdeği bir açık hava müzesi konumundadır.

Şekil 3. 1/500 Meri Plan Örneği- Kızılmescit Sokak
Kaynak: Eyüp Belediyesi- Plan ve Proje Müdürlüğü

Şekil 4. Kızılmescit Sokak (Kaynak: URL- 3)

Şekil 5. Geleneksel Sokak Döşemesi (Yazar Arşivi)

Şekil 6. Kızılmescit Sokak Döşemesi (Yazar Arşivi)

Osmanlı mimari belleğini yansıtan Kızılmescit Sokak yenileme uygulamaları ile meta değerini arttırmış ve bazı yapılar işlev değişikliğiyle kamusal hizmet sunumunda kullanılmıştır. Sokakta konut işlevini sürdüren tek yapı sahibinin sokağın eski sakini olması ve konut sahibinin hâlihazırda ikametini sürdürmesi geleneksel anlamda konut kullanım biçiminin temsilini sunmaktadır. Sokakta gerçekleşen yenileme faaliyetleri salt yapı ile sınırlı olmamış buna ek olarak geleneksel sokak döşemeleri de şekil- 5'ten şekil- 6'daki dokuya dönüştürülmüş, döşemeler dönemin malzeme teknolojisine/ türüne uygun bir formda yenilenmiştir.

Mimari mirasın korunması ve sonraki nesillere iletilmesi koruma ve yenileme çalışmalarının bütüncül bir formda ilerlemesini gerekli kılmaktadır. Turgut Cansever kentsel koruma hususunda karşılaşılan problemleri; 'bugün ayakta kalan mimari mirasımızın korunması, mimari geleneklerimizi bir kere daha ihya etmek için kültürel ve sosyal

altyapılarımızın yeniden tesisi ve geliştirilmesi olarak vurgulamaktadır' (Cansever, 2014: 119). Yenileme kavramının modernize etme algısını ortaya çıkarması koruma temelli yenileme yaklaşımının önemini ortaya koymakta, katılımcılığı destekleyen çalışmalar tarihsel ve kültürel belleği beslemektedir. Bu çerçevede mevcut araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak katılımcılığı ön plana çıkartmayı hedefleyerek kentsel yenileme ve soylulaştırma kavramlarının göstergelerini barındıran kapsamlı bir sokak çözümlemesi sunmaktadır. Çalışma kapsamında hazırlanan ve görüşmeler boyunca çeşitli eklemelerle gelişen sorular Eyüp Sultan Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü çalışanlarına, muhtarlık birimine, sokakta yer alan yapılardan birinde faaliyet gösteren vakfın sorumlusuna, zabıta amirliği çalışanlarına, kütüphane müdürüne ve asistanına, kütüphane kullanıcılarına, sokakta satılık ilanının yer aldığı yapının emlak sorumlusuna, konut işlevi gören yapının kullanıcılarına ve mekânın diğer aktif kullanıcılarına yöneltilmiştir.

2. 1. 1. Sokağın Tarihsel ve Kamusal Kimliği

Kızılmescit Sokak geleneksel Osmanlı mimarisinin temsilinin yanı sıra Bizans döneminin bir uzantısı olan sarnıçları da yapıların temelinde barındırmaktadır. Sokağın girişinde İlim Yayma Cemiyeti'nin kullanımında olan şekil- 9'da yer alan ahşap yapının bazı odalarının zeminleri cam malzemeye döşenmiş ve bu sayede şekil- 7 ve şekil- 8'de görülen sarnıç kesiti zeminde açık biçimde görünür kılınmıştır. Semtin tarihsel köklerinin bilinirliğinden hareketle söz konusu sarnıç kesitinin varlığı önem arz etmektedir. Bu konuda vakıf sorumlusunun ifadeleri şöyledir:

'Gelecek kuşakları çarpık yapılaşmalarla yüz yüze getirmemeliyiz. İstanbul'da bir yapı kirliliği var. Eyüp korunmalı, hiç değilse bir örnek olarak bu yapılar gençlere tanıtılmalı ve gençler böylelikle bilinçlendirilmelidir. Aksi takdirde gelecek kuşaklar Eyüp'ün bu güzelliğinden mahrum kalacaktır. Bakın zeminde bu sarnıç var. Bu henüz bildiğimiz kısmı. Bilmediğimiz daha çok şey olduğuna inanıyorum.' (Görüşme Notu: İlim Yayma Cemiyeti Sorumlusu, Yaş:25)

Şekil 7- 8- 9. İlim Yayma Cemiyeti Binası ve Zemini (Yazar Arşivi)

Günümüzde vurgulanan Türk- İslam mekânı olma hususu yapıların altında yer alan sarnıçlar ile farklı kültürlerin etkisinde gelişme gösteren bir semtin varlığının altını çizmektedir. Bizans sarnıç kalıntılarının günümüzde vakıf olarak kullanılan yapı içerisinde görülmesi aynı yapı kalıntısının sokak boyunca Haliç'e doğru uzanma ihtimalini güçlendirmektedir. Fakat sokakta yer alan diğer yapıların zeminlerinde kullanılan malzeme dolayısıyla sarnıçın devamı izlenmemektedir.

Sokakta zabıta amirliği ve kütüphane olarak işlev gören iki kamu kurumunun ve İlim Yayma Cemiyeti'nin kullanımında olan yapının yanı sıra konut olarak kullanılan bir yapı bulunmaktadır. Bu yapıların dışında kullanım görmeyen iki yapı bulunmakta ve yapılardan birinin satışa çıkarıldığı gözlenmektedir. Bu kapsamda kamusal fayda

sunan kütüphane binası mekân kullanıcıları tarafından ziyaret edilebilir bir konumda olması dolayısıyla görüşmeciler tarafından olumlu ifadelerle vurgulanmaktadır. Katılımcılardan birinin ifadesi konuya istinaden şöyledir;

'Sokaktaki binalar kamusal kullanımlara açıldı. Bu bizim için iyi aslında. Aksi takdirde şu kütüphaneye girip de bu yapıların içlerinin nasıl olduğunu göremeyecektim.' (Görüşme Notu: Memur, Yaş: 32)

Sokakta konut olarak kullanılan yapının bir fotoğraf destinasyonu hâline gelmesi konut sahibinin bu duruma istinaden pencereye fotoğraf çekmek serbesttir yazılı kâğıdı asmaı sonucunu ortaya çıkartmıştır. Konuta dair satın alma girişimlerinin yoğun olarak yaşanması sebebiyle ev sahibinin izole bir yaşam sürme çabası ve bu amaçla çalan zillere ve aramalara dönmemesi, ağırlıklı olarak namaz vakitlerinde dışarı çıkması hususundaki davranışlarını geliştirmiştir. Konut sahibi ile gerçekleşen görüşme neticesinde semte ve konuta dair ifadeler şöyle olmuştur;

'Bu sokakta konut olarak bir tek benim evim var. Gelen geçen evimin önünde fotoğraf çekiyor. Bazen rahatsız oluyorum ama yapacak bir şey yok. Evime çok teklif geliyor ama satmak istemiyorum. Namaz vakitlerinde çıkıyorum genelde. Onun dışında pek çıkmıyorum. Eyüp Sultan'ın huzurundayım.' (Görüşme Notu: Yaş: 75, Meslek: Emekli)

Mimari biçimler temelde geçmiş günümüze ulaştıran birer temsil oluşturmaktadır. Bu bağlamda her kentin ayrıışan kentsel özellikleri bulunmaktadır. Söz konusu özelliklerin korunması gerekliliğinin bilinirliğinden hareketle günümüzde benzeşen kentlerin inşası tarihi miras olarak erişen mevcut yapıları birer rant nesnesine dönüştürmektedir. Yenilik kavramının koruma temelli bir uygulamaya evrilmesi mimari, tarih ve estetik ilişkisinin sürdürülebilir bir temelde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Yenileme kavramının köklerden arınma şeklindeki birtakım uygulamalara yol açması mimari belleğin politik ve ekonomik bir düzleme taşınmasına yol açmakta ve bu husus kentsel belleğe zarar vermektedir.

Şekil 10- 11- 12. Farklı Perspektiflerden Ahşap Yapı Görünümleri (Yazar Arşivi)

Relph (1976)'e göre mekânın kimliğini oluşturan öğeler; 'mekânın fiziksel durumu, mekânın barındırdığı etkinlikler, durumlar ve olaylar, insanların, o mekâna ilişkin deneyimleri ve niyetleri aracılığıyla oluşmuş bireysel ve toplu anlamlardır.' Mekânlar tarihsel arka planları ölçüsünde, biriktirdikleri yaşanmışlıkları ile kültür üretir ve söz konusu kültürler mimari biçimlerle görünür kılınır. Bu bağlamda 'sokaklar, düzenleri ve onları çevreleyen mimarileriyle toplum kültürünün belki de en sadık ifadesidir' (Kuban, 2004: 340). Şekil- 10, 11 ve 12 Osmanlı kültürünün izlerini yansıtan söz konusu sokaktaki yapı tiplerinin somut birer göstergesidir. Kızılmescit Sokak kültürün ve kimliğin bir simgesi olarak beliren yapı gruplarının yenilenmesi ve yapıların kamusal işlevlerde kullanılması neticesinde işlevsel

bir forma bir anlamda metaya dönüşmüş ve sokak seyirlik bir simge biçimine bürünmüştür. Yapıların artan değeri semtin yerlisi tarafından kullanılmasının önüne geçmiş ve sokak orta- üst sınıfın yahut kamu kurumlarının odaklandığı bir alana dönüşmüştür. Artan meta değerine istinaden İGR Emlak yetkilisi ile yapılan görüşmenin neticesi şöyle olmuştur;

'Bu yapılara çok yoğun bir talep var ama kimse konut olarak kullanmak istemiyor. Genelde kurumsal firmalar ulaşıyor ama onların da zorluk çekeceği bir fiyatları var. Masraflı yapılar bunlar. Devlet eliyle işlevleri değişiyor ve kullanılıyorlar.' (Görüşme Notu: Yaş: 45, Meslek: Emlakçı)

Sokağın seyir alanı olması durumuna istinaden bir katılımcının ifadesi sokaktaki yapıların bireysel belleği besleyen bir dokuya da sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

'Eyüp Sultan'a her geldiğimde bu ahşap yapıları seyrediyorum. Buralı değilim ama ahşap yapıları görünce buraya ait hissediyorum. Çocukluğumdaki zamanlara gidiyorum burada.' (Görüşme Notu: Yaş: 72, Emekli)

Günümüzde vakıf binası, kütüphane ve zabıta amirliği olarak kullanım gören yapılar dışında konut bağlamında işlev gören tek yapı bulunmaktadır. Bu doğrultuda diyebilmekteyiz ki soylulaştırma süreci mekânların kullanım işlevlerinde bir değişim meydana getirebilmektedir. 'Kullanılan, tüketilen ürün olan mekân, aynı zamanda üretim aracıdır; mübadele ağları, hammadde ve enerji akışı hem mekânı şekillendirmekte hem de mekân tarafından belirlenmektedir' (Lefebvre, 2015: 111). Mekânlar dahil olunan medeniyet ailesi ve dönemin teknolojik seviyeleri ölçüsünde yenilenmekte ve aynı şekilde mekânlar da insanları biçimlendirmektedir. Semtte çalışan bir Eyüplü'nün ifadesi sokakta muhafaza ve yenilemeyi bir arada ilerleten çalışmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

'Böyle bir sokakta ya da Eyüp'ün tamamında koruma faaliyetleri artırılmalıdır. Bu tip tarihi yapıların yeniden inşa olamayacağını hepimiz biliyoruz. Bu sebepten elde olanı muhafaza etmeye çalışmalıyız. Fatih'te ikamet ediyorum ve oradaki ciddi yenileme sürecini yakından görüyorum. Eyüp'ün ara sokaklarındaki ahşap yapıların da bu şekilde özenle korunmasını temenni ediyorum.' (Görüşme notu: Öğrenci, Yaş:28)

Modernleşme süreci mekânsal değişimleri kaçınılmaz kılmaktadır. Georg Simmel'in 'bilimsel teknolojik çağın görkemli tantanası olarak betimlemektedir' (Simmel, 2017: 21). Söz konusu süreç semt perspektifinden izlendiğinde geleneksel zemin dokusunun yerini asfalt yollara bırakması, ahşap konut malzemesinin beton malzemeye dönmesi, alçak katlı yapıların çok katlı yapı biçimine dönüşmesi üzerinden görünür olmaktadır. Çeperde geleneksel dokunun simgeleri olan dar ve çıkmaz sokakların yerini geniş yollar almış ve mahremiyet olgusunun, kaybolma hissini yerini ise günümüzde kaybolmanın mümkün olmadığı geniş sokaklar ve cadde biçimleri almıştır. Yol döşemesi ile ilgili bir kütüphane çalışanının aktarımı şöyledir:

'Ahşap, tarihi bir binada çalışmak ayrıcalıklı hissettiriyor. Güzel duygular içerisinde çalışıyorum. Fakat Arnavut kaldırımların kaldırılması pek mutlu etmedi bizleri. Yol döşemesi sürekli kırılıp dökülüyor. Yağmur yoğunlaştığında su emilimi asfaltla sağlanamıyor. Ahşap suyu çekiyor. Hem görsel olarak tarihi yapıya uygun olmaması hem de bu teknik sebepten yoldaki tadilatlardan pek memnun değiliz.' (Görüşme notu: Yaş: 49)

Kentleşme hızı ve fabrikalaşma süreci kentler üzerinde yapıcı ve yıkıcı birçok etkiye yol açmaktadır. Araştırma yapılan grubun ifadelerine istinaden koruma ve yenileme stratejilerinin halk ve ilgili kurumların eşgüdümlü çalışmaları ile sürdürülmesi gereken süreçler olması hususu desteklenmektedir. Harvey'e göre; 'Kentsel sistemlerle ilgili herhangi kapsamlı bir strateji, kentin mekânsal biçimini (bundan anladığımız ev, fabrika, taşıma ve ulaştırma bağlantı noktaları ve benzerlerinin konumlarıdır) değiştirmek için tasarlanan politikalarla, bir kentteki toplumsal süreçleri (yani kişileri kişilere, kurumları kişilere, istihdam fırsatlarını çalışanlara, gelir sahiplerini hizmetlere vb. bağlayan toplumsal yapı ve faaliyetleri) etkileyen politikaları içermeli ve bağdaştırmalıdır' (2016: 52). Bu bilinirlikten hareketle kentleşmenin yıkıcı etkisinin semtin çeperinde yoğunlaştığı, tarihi çekirdeğe yaklaştıkça söz konusu yıkıcı etkinin görsel kirlilik olarak kendini gösterdiği gözlenmektedir. Görsel kirliliğe istinaden görüşme yapılan iki katılımcının ifadeleri şöyledir:

'Bu sokaktaki bulunan demir yığınları ve devasa afişler Eyüp Sultan'ın tarihine yakışmıyor. Bir de bu kadar işlek bir güzergahta olması daha da kötüleştiriyor durumu.' (Görüşme Notu: Yaş: 34, Meslek: Öğretmen).

'Görsel ve işitsel bir kirlilik var bu sokakta. Tabelalarda yer alan uyarılar bile bu kirliliğe mâni olamıyor. Aksine zaman zaman bu uyarı tabelaları bile kirliliğe sebep olabiliyor. Keşke buna mâni olunsa ve doku zarar görmese.' (Görüşme notu: Yaş: 36, Meslek; Zabıta Memuru).

Şekil 13- 14. Görsel Karmaşa/ Kirlilik Kesitleri (Yazar Arşivi)

Bilinmektedir ki 'sokaklar, aynı anda ticari faaliyet ve yüz yüze görüşme mekânları olurken, otonom kamusal alanlar işlevi görmekte ve şehri sürekli hareket hâlinde tutmaktadır' (Sennett, 2009: 13). Kızılcemescit Sokak yoğun araç trafiği ve yaya kullanımının olduğu işlek bir sokaktır. Bu hareketlilik görsel ifade biçimlerinin kullanımlarıyla geleneksel kültüre zıt bir silüet ortaya çıkarmaktadır. Şekil 13 ve 14 geleneksel ve modern odağında oluşan karmaşayı yansıtmaktadır. Bu duruma istinaden bir katılımcının ifadesi şöyledir:

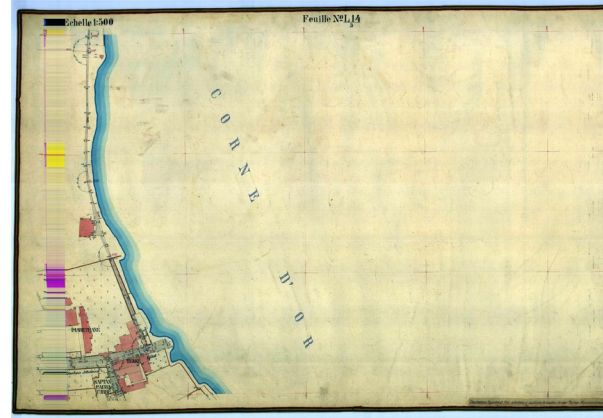
'Yabancı birinin bakış açısıyla illaki farklılık olacaktır. Kişinin yaşadığı hayatla ilişkisine bağlı olarak yaşadığı duygu yoğunluğu Eyüp'e bakışına etki edecektir. Bazı insanlar modernizm yanlıdır. Bu tip yapılar pek dikkatini çekmez. Fakat tarihe ilgisi olan insanlar Eyüp'ün ruhuna da bağlı olarak çok şey hissedecektir bu sokakta.' (Görüşme Notu: Meslek: Asistan, Yaş: 28)

Semt merkezde ve çeperde farklı değişim süreçleri yaşamakta ve mekân bu farklılığın görsel birer ifade biçimini sunmaktadır. Merkez ve çeper arasındaki bu farklılık araştırma grubunun modern ve geleneksel algısını belirginleştirmektedir. Muhtar ile yapılan görüşmede de bu husus vurgulanmaktadır.

'Yabancı biri dahi gelse bu sokağı Eyüp Sultan'ın dışından ayrı tutar. Özellikle böyle sokaklar kendisini hemen öne çıkarır. Manevi yoğunluğu olan bir semt burası. Tarihsel geçmişi de var. Bunlar birleşince ayrıcalıklı bir yere dönüşüyor. Yenilemeler yapılırsa da kamulaştırma şeklinde olduğu için tepki olmuyor. Bu sokakta yoğun kullanılan bir kütüphane var. Kamusal faydası olduğu için kütüphane işlevi memnuniyetle karşılanıyor.' (Görüşme Notu: Meslek: Muhtar)

Şekil 15. Sütlüce- Eyüp Haliç Kıyısı (URL- 4)

Şekil 16. Eyüp Sahili (URL- 5)

Şekil- 15 ve 16 semtin Haliç’le bağlantısını göstermek noktasında önem arz etmekte ve endüstri mirası kapsamında Haliç’in tarihsel ve kültürel önemi vurgulanmaktadır. Sanayileşme faaliyetleri neticesinde günümüze dek ulaşan kirliliğin önüne geçebilmek adına çeşitli temizleme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan sokakta yer alan kütüphanenin bir müdavimi Haliç’e yönelik temizleme çalışmalarına istinaden aşağıda yer alan ifadeyi kullanmıştır:

‘Haliç eskiden adım atılması zor bir alandı. Kokudan yaklaşılamıyordu. Fakat şu an benim için spor yaptığım hatta yürüyüşlerimin vazgeçilmez bir alanı oldu. Hemen hemen her gün sahil boyunca hiç rahatsız olmadan yürüyorum.’ (Görüşme Notu: Yaş: 29, Meslek: Öğretmen)

Uzun yıllar Eyüp’te çalışan ve Haliç hakkında birikime sahip diğer bir Eyüplü’nün ifadesi ise şöyledir:

‘Eskiden hatta çok eski de değil 90’larda Haliç bir bataklıktı. Şu an tertemiz. Gemilerin yanaşabildiği, insanların yürüyüş yapabildiği tertemiz bir hal aldı. Olumlu bir gidişat var. Bu durum bizi çok memnun ediyor.’ (Görüşme Notu: Yaş:46, Meslek: Memur)

Günümüzde dünyanın birçok şehrinde yaşanan sanayileşme süreci tüketim toplumlarını beslemektedir. Bu husus tüketim odaklı şehrsel mekânların değişimini/ dönüşümünü desteklemekte ve bu bağlamda yenileme süreçleri modern kent imgesi oluşturmak şeklinde algılanmaktadır.

Geleneksel şehircilik anlayışı İstanbul genelinde modernizmin de etkisiyle günümüzde silinmeye yüz tutsa da Eyüp Sultan Semti özelinde ele alınan sokak kesiti –etkin stratejilerle- bu anlayışın birer ifade biçimini korumuş ve var olan kimlikli yapılar işlev değişimleri ile günümüze ulaşmıştır. Sokak ulaşım aksının, türbe ve camii yapılarının yoğunlukta olduğu tarihsel merkezle bağlantısı olan işlevsel, yoğun yaya ve araç sirkülasyonunun olduğu bir sokaktır. Eyüp Sultan tarihsel perspektifte bir ziyaret mekânı, mesire ve av yeri, türbe alanı, açık hava müzesi, endüstriyel miras alanı işlevleri görmüştür. Araştırma kapsamında katılımcılar söz konusu işlev vurgularına sıklıkla değinmiş ve bu bağlamda sokağın tarihsel ve kamusal kimliği betimlenmiştir.

2.1.2. Geleneksel Yapılarda Yeşil Alan Kullanımı

Türk- İslam kent formu gelenekten beslenmekte ve bu husus kentin mahallelerinde, sokaklarında organik bir bütünlük oluşturmaktadır. Geleneksel yapı biçimlerinde ‘ağaçlar bahçelerde bulunduğu sokaklarda gölge veren ağaç bulunmaz. Dolayısıyla Türk kentleri sokakların içinden değil, uzaktan ya da yukarıdan bakıldıklarında yeşil görünürler. Türk kentlerinin en önemli özelliklerinden biri ağaçların kentsel mekânda değil, ev bahçelerinde, cami avlularında ve mezarlıklarda bulunmalarıdır’ (Kuban, 2018: 172). Kızılmescit Sokak tipik bir Türk- İslam kenti formunda gelişen bir yapı topluluğunu barındırmaktadır. Günümüzde söz konusu yeşil doku yerini parklara bırakmış ve organik bütünlük yerini mekanik oluşumlara devretmiştir. Sokakta yer alan 8 Mayıs Parkı yoğun yaya sirkülasyonunun olduğu bir durak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Erzen’e göre; ‘Bahçe ve parklar aslında doğayı kullanan, doğayı kontrol eden ya da doğayı koruyan, ancak doğal olmaktan çok kültürün egemen olduğu, doğaya kültürel gelenek, kavram ve değerlerle yaklaşılabilir yerler olarak doğa ve kültür arasındaki etkin köprülerdir (Erzen, 2017: 71). Buna karşın mevcut sokaktaki şekil- 19’da yer alan park alanı geleneksel ve modern ayrıştıran bir husus olarak görülebilmektedir. Park alanına dair bir katılımcının ifadesi yeşil alanın zihindeki görünümünü de betimlemektedir.

‘Bu sokak elbet güzel, gelenekseli yansıtıyor ama burada cadde kenarına denk gelen küçük bir parkımız var. Burası da binalarla dolacak diye korkuyorum. Yeşil alan da tarihi yapılar gibi özenle korunmalı.’ (Görüşme Notu: Yaş: 48, Ev Hanımı).

Geleneksel konut mimarisinde her evin yeşille olan bireysel bir ilişkisi mevcutken günümüzde kamusal kullanım gören parklar ve yeşil alanlar bulunmaktadır. Türk- İslam konut tipolojisinin organik bir bütünlük olarak sokakla sürdürdüğü uyum, yapıların çevreyle olan bütüncül sistematiği anıtsal yapıların görünürlüğünü önlemeyecek biçimdedir. Bu bağlamda kentin belleğini besleyen, kente kimlik katan bir unsur olarak geleneksel sokak dokularını tasvir etmek mümkündür. Endüstriyel yaklaşımlarla biçimlendirilen yeşil alanlar gelenekselin temsilini oluşturan sokakların belleğini bozucu faaliyetler olarak görülse de günümüzde hızlı nüfus artışına paralel olarak inşa edilen çok katlı yapıların insan ve doğa birlikteliğini engelleyici varlığı parklar ve yeşil alanların öneminin altını çizmektedir. Kültürel ve tarihsel belleğin sürekliliğinin sağlanmasında doğayı algılayış ve yorumlayış biçimlerinin yadsınamaz

etkisi aileye ait mahrem arka bahçelerin kamusalığa evrilmesi ile organik ve mekanik mekân kullanımının oluşumunu beslemektedir.

Şekil 17- 18- 19. Yapıların Arka Kesiti ve Yeşil Alan Dokusu (Yazar Arşivi)

Osmanlı evlerinin yeşille iç içe oluşu geleneksel konut dokusunun organik parçası olarak görülmekte fakat bu yeşil kullanımı şekil- 17'deki gibi ev yapılarının arka bahçesi olarak var olmaktadır. İçinde genellikle birkaç meyve ağacının olduğu, küçükte olsa birçok yapının bahçesinde kuyuların yer aldığı yeşil alanlar, ailenin geleneksel bir konutta yaşadığının da işaretidir. Yapıların arka kısmında nispeten yakın dönemlere kadar meyve ve sebze üretiminin devam ettiği bilinmekte fakat zamanla bu işlevin kaybedildiği ve şekil- 18'deki örnekteki betonlaşmanın yaşandığı görülmektedir. Araştırma grubunda yer alan üç katılımcının ifadesi bu durumu belirginleştirmektedir:

'Eskiden bu yapıların arkasında ufak bir bahçemiz vardı. Domates, biber, maydanoz gibi bir sürü sebze ekerdik. Epey de verim alırdık. Yeşile dokunabilirdik. Fakat binaların arkalarında klima motorları, yangın merdiveni ya da demir parmaklıklar gibi malzemeler kullanarak bahçemizi oluşturmamıza mâni olundu. Şu an sadece önümüzdeki park alanı var maalesef.' (Görüşme Notu: Yaş: 48, Meslek: Memur)

'Bu yapıların ardında herkesin bahçesi vardı. Şimdi bazılarında yine var ama bazıları da beton döktü. Kuyular vardı kapattılar. Ağaçlarımız vardı her birimizin. Şimdi daracık bir parkımız var. O da yol kenarında arabaların tantanası içinde.' (Görüşme Notu: Yaş: 69, Meslek: Emekli).

'Belki burası kutsal bir mekân olmasa bu park ve bu sokak çoktan apartmanlarla dolardı. Her gün buralarda yürüyorum. Çocuklarımla parka geliyorum. Ahşap binaları seyrediyorum.' (Görüşme Notu: Yaş: 52, Meslek: Ev Hanımı).

Geleneksel Türk- İslam kentinin belirleyici öğeleri sokaklar özelinde bir imgeler bütünü oluşturmaktadır. Söz konusu sokak imgesi tarihsel ve geleneksel bağlamda içe dönük, mahrem bir yaşamı vurgularken modernizmin bir getirisi olan yaşam biçimleri dışa dönük ve dinamik bir yaşamı öncelemektedir. Sokağın yapılar bağlamında kısmen varlığını muhafaza etmesi ve yapıların tarihi birer belge işlevi görmesi gerçekleştirilen yenileme çalışmalarında koruma vurgusunu gerektirmektedir. Soylulaştırmanın İstanbul özelinde mekânların orta- üst sınıfın yerleşimine açılması ve mekânın asıl kullanıcılarının yerinden olması şeklindeki sonucu mevcut sokakta kamusal hizmet sunumu işlevi şeklinde bir kullanımla gözlemlenmektedir.

SONUÇ:

Kentsel yenileme çalışmaları konut yahut iş yeri alanlarının niteliklerinin, işlevlerinin değişimi, kira yahut satın alma bedelindeki artış, mekânın esas kullanıcılarının yerlerinden olması gibi sosyo- kültürel, ekonomik, siyasal vb. birçok sonuç üretmektedir. Konut sahiplerinin/ kiracıların bu alanlarda yaşamlarını idame etmelerinin zorlaşması ve zaman içinde alt sınıf ve orta-üst sınıflar arasında yer değişimlerinin yaşanması yahut kamulaştırma ile yenilenen yapıların kullanım biçimlerinin değişmesi soylulaştırma olarak tanımlanan sürecin ifade biçimi olmaktadır. Mevcut kavramların içerdiği süreçler ve sonuçlar İstanbul'da ağırlıklı olarak tarihi mekânlarda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda söz konusu çalışmada tarihsel arka plana sahip bir sokak olan Eyüp Sultan Kızılmescit Sokak örneğinde kentsel yenileme ve soylulaştırma kavramları süreçte etkin rol oynayan kişiler ve kurumlar bazında yapılan saha çalışması ile betimlenmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde kentsel yenileme ve soylulaştırma literatürü incelenmiştir. Kavramlar genel çerçeveden bakıldığında yapıların rant değerlerinde artışa, işlevsel olarak farklılıklara yol açmakta ve çevreye bütüncül bir formda etki etmektedir. İkinci bölümde Eyüp Sultan semtinin tarihçesi odağa alınmış ve kullanım gördüğü dönemden günümüze uzanan sürece dek semtte yaşanan değişim ve dönüşümler ifade edilmiştir. Semt Bizans ve Osmanlı dönemi izlerini barındırmakta ve araştırma sahası olarak belirlenen sokakta bulunan bir yapının temelinde yer alan sarnıç kesiti farklı medeniyetlerin işlek bir güzergâhı olarak Kızılmescit Sokağı öne çıkartmaktadır. Araştırma sahası olarak belirlenen sokak geleneksel Osmanlı kültürünün bir göstergesini oluşturan ölçek hiyerarşisini yansıtmaktadır. Bu husus Eyüp Sultan tarihi çekirdeği ve semt çeperini ayırtıran bir nokta olarak mevcut sokağı görsel bağlamda öne çıkartmaktadır.

Araştırma kapsamında sokağın tarihsel merkez olan Eyüp Sultan meydanına yakın bir güzergâhta yer alması, geleneksel dokuyu yansıtması ve tarihi değer taşıması hususları katılımcı grubun sıklıkla vurguladığı yenilenerek koruma gerekliliğinin altını çizmektedir. Söz konusu yapı topluluğunun yeniden inşasının mümkün olmayacağı bilinciyle hareket edilerek bu dokunun gelecek kuşaklarca da bilinir olmasının sağlanması bütüncül koruma/ onarım çalışmalarıyla mümkün olabilecektir. Yeşil alanları da içerisine alan süreç bir bütün olarak düşünüldüğü takdirde kentlerde yaşanan soylulaştırma olgusunun yıkıcı etkisi azaltılabilecek ve bu sayede soylulaştırma kapsamında ele alınan kentsel mekânlar koordineli stratejiler doğrultusunda kamusal hizmet sunumunda aktif bir biçimde kullanılabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme neticesinde elde edilen veriler sokağın tarihsel, kamusal kimliği ve park, yeşil alan kullanımı olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmış ve mevcut sınıflandırma literatür ile ilişkilendirilip değerlendirilmiştir.

Kızılmescit Sokak'ta yer alan yapılar kütüphane ve zabıta amirliği olarak işlevsel değişimlerle günümüzde kamusal hizmet sunan mekânlara dönüştürülmüştür. Bu bağlamda soylulaştırma olgusunun kamusal hizmet sunumunda kullanılması, boş yapıların meta değerinin artması katılımcıların ortak vurgusudur. Katılımcıların söylemleri koruyarak yenileme ve yenilenen yapıların kamusal hizmet sunumunda kullanımı hususlarının altını çizmekte ve bu bağlamda katılım mekanizmalarının geliştirilmesi, sokağın aktif kullanıcılarının gerçekleşen/ gerçekleştirilecek çalışmalarda söz hakkı olması doğal bir beklenti olarak belirmektedir. Yerel yönetimlerin yenileme ve soylulaştırma ile ilgili süreçleri etkin yönetmeleri ve vatandaşların sürece dâhil edilmesi günümüzde Fener, Balat ve Ayvansaray örneklerinde görüldüğü üzere mekânın pazarlanabilir bir olgu olması sonucunun önüne geçebilecek bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Söz konusu semtlerde yaşanan yenileme süreçleri asıl kullanıcıların yerlerinden olmasına sebep olmuş ve mekân kullanıcılarının süreçte aktif rol oynamaması tepeden inme yaklaşımlarla hareket edilmesi sosyo-kültürel, ekonomik vb. sorunlara yol açmıştır. Bu bağlamda Kızılmescit Sokak yenileme, koruma ve soylulaştırma süreçlerinin neticesinde mekân kullanıcılarını mekândan soyutlamayarak olumlu bir temsil oluşturmaktadır.

Konut olarak kullanılan yapının sahibi ile gerçekleşen görüşme doğrultusunda mevcut konutun ve boş yapıların yoğun talep aldığı ve yapıların meta değeri olan bir nesneye dönüştüğü sonucuna ulaşılmış, emlakçı ile gerçekleşen görüşme neticesinde artan yapı değeri bu hususun altını çizmiştir. Günümüzde tarihsel arka plana sahip semtlerin yenileme çalışmaları neticesinde tarihi niteliklerinin bozulması, işlevlerinin değişmesi ve kira bedellerinin artışı düşünüldüğünde söz konusu araştırma sahasının tarihi niteliğinin korunduğu gözlenmektedir. Sonuç olarak tarihi mekânların yenilenmesinin ve bu perspektifle korunmasının bir yolu olarak yapıların kamu hizmetleriyle değerlendirilmesi muhtemel soylulaştırma olgusunun kültürel belleği bozucu etkisinin önüne geçmektedir. Kızılmescit Sokak kültürel belleğin gözlem sahasını oluşturması ile geleneksel Türk- İslam kentinin simge alanıdır. Bu duruma istinaden sokağın kültürel miras değerinin olması yaşatarak korumayı zorunlu hâle getirmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

KAYNAKÇA:**Kitaplar:**

Cansever, T. (2014). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Erzen, J. (2017). *Üç Habitus: Yeryüzü, Kent, Yapı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Harvey, D. (2016). *Sosyal Adalet ve Şehir*. Mehmet Moralı (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Keleş, R. (1980). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kömürçüyan, E. Ç. (1988). *İstanbul Tarihi: 17. Asırda İstanbul*. Hrand D. Andreasyan (Çev.), İstanbul: Eren Yayıncılık.

Kuban, D. (2001). *Türkiye'de Kentsel Koruma: Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kuban, D. (2004). *İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, İstanbul*. Zeynep Rona (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kuban, D. (2018). *Türk Ahşap Konut Mimarisi: 17.- 19. Yüzyıllar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Lefebvre, H. (2015). *Mekânın Üretimi*. Işık Ergüden (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lynch, K. (2017). *Kent İmgesi*. İrem Başaran (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mantran, R. (2015). *İstanbul Tarihi*. Teoman Tunçdoğan (Çev.), İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Özden, P. P. (2008). *Kentsel Yenilenme*. Ankara: İmge Kitabevi.

Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.

Simmel, G. (2017). *Modern Kültürde Çatışma*. Tanıl Bora, Utku Özmağas, Nazile Kalaycı, Elçin Gen (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Smith, N. ve Williams, P. (2015). *Kentin Mutenalaştırılması*. Melike Uzun (Çev.), İstanbul: Yordam Kitap.

Smith, N. (2017). *Eşitsiz Gelişim: Doğa, Sermaye ve Mekânın Üretimi*. Esin Soğancılar (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık.

Zeydan, C. (2012). *İstanbul'a Seyahat: Âsitane 1909*. Mustafa Özcan (Çev.), İstanbul: Ark Yayınları.

Makaleler:

Ergün, N. (2006). Gentrification Kuramlarının İstanbul'da Uygulanabilirliği. *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, David Behar- Tolga İslam (Derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İslam, T. (2006). Gentrification Kavramı ve İstanbul. *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, David Behar- Tolga İslam (Derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İslam, T. (2006). Merkezin Dışında: İstanbul'da Soylulaştırma. *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, David Behar- Tolga İslam (Derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Keyder, Ç. (2000). Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında* içinde. Sungur Savran (Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.

Şen, B. (2011). Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayileşme, Soylulaştırma. Yeni Orta Sınıf. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. No:44, (1-21).

Uzun, N. (2006). İstanbul'da Seçkinleştirme (Gentrification): Örnekler ve Seçkinleştirme Kuramları Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sakinleri* içinde, David Behar- Tolga İslam (Derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yavuz, N. (2006). Gentrification Kavramını Türkçeleştirmekte Neden Zorlanıyoruz?. *İstanbul'da Soylulaştırma: Eski Kentin Yeni Sahipleri* içinde, David Behar- Tolga İslam (Derl.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tebliğler:

Can, A. (2011). Osmanlı Medeniyeti'nin Estetik Tavrına Bakış. *Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Uluslararası Sanat/ Tasarım ve Estetik Kuramları Sempozyumu*. 19- 21 Ekim. Antalya.

Sennet, R. (2009). İstanbul ve Şehirler Avrupa'sı. *Urban Age İstanbul Konferansı*. İstanbul.

Tekeli, İ. (2003). Kentleri Dönüşüm Mekâmi Olarak Düşünmek. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 11-13 Haziran 2003, Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.

Ansiklopedi:

Artan, T. (1995). Eyüp Maddesi. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 12, İstanbul, s. 1-6.

Kara, F. (1994). Eyüp. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C. 3, İstanbul, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını. İstanbul.

Tanman, B. (1994). Eyüp Sultan. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C.3, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını.

Yenen, Z. (2004). Eyüp'ü Planlamak. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla 8. Eyüp Sultan Sempozyumu*, İstanbul: Eyüp Sultan Belediyesi Yayınları.

Görsel Kaynakça:

Harita 1- 2. Eyüp Sultan İdari Sınırları ve Rota Haritası- Eyüp Sultan Araştırmaları Merkezi Arşivi

Şekil 3. 1/500 Meri Plan Örneği- Kızılmescit Sokak- Eyüp Belediyesi- Plan ve Proje Müdürlüğü

URL 1. Feshane Salt Arşiv <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/196937> (Erişim Tarihi: 22.10.2020)

URL 2. Feshane Salt Arşivi <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/9914> (Erişim Tarihi: 22.10.2020)

URL 3. <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/eyup-sultan-kutuphanesi/1019> (Erişim Tarihi: 19.10.2020)

URL 4. Sütlüce- Eyüp Haliç Kıyısı <https://www.istanbulium.net/2016/04/alman-mavileri.html> (Erişim Tarihi: 28.10.2020)

URL 5. Eyüp Sahili <https://www.istanbulium.net/2016/04/alman-mavileri.html> (Erişim Tarihi: 28.10.2020)

Research Article

Corresponding Author:

Merve USKAN DEMİR

Submitted

30 / 12 / 2020

Accepted

01 / 01 / 2021

Evaluation of Public Spaces in Beşiktaş in Terms of Spatial Quality

Merve USKAN DEMİR¹
Ezgi AKKURT²
M. Ebru ERDÖNMEZ³

How to Cite

USKAN DEMİR, M., & AKKURT, E., & ERDÖNMEZ, M.E., (2021). Evaluation of Public Spaces in Beşiktaş in Terms of Spatial Quality, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume, 2, Issue 3, Pages, 133-152

Beşiktaş'ta Bulunan Kamusal Alanların Mekansal Kalite Bağlamında Değerlendirilmesi

ABSTRACT:

In this study, the public spaces in the Beşiktaş region of Istanbul province were analyzed in terms of spatial quality. In this context, the public spaces in the region were limited to Barbaros Hayrettin Paşa Square, Beach Park and Crossing Point, and a sampling area was created. In order to reveal the quality conditions in the spatial context of the region within the boundaries of the study, first of all, a literature research has been conducted in which the changes and transformations the area has undergone in the historical process are examined; Then, as a result of on-site observations and examinations, determinations were made regarding the spatial quality of the region. As a result of on-site observations and investigations, it is stated that public spaces in Beşiktaş meet most of the quality parameters; However, it was found that changes should be made especially in terms of perception of space and legibility of the area.

Keywords: Beşiktaş Square, Public Space, Spatial Quality.

ÖZ:

Bu çalışmada, İstanbul ili Beşiktaş bölgesinde yer alan kamusal alanların mekansal kalite bağlamında analizi yapılmıştır. Bu kapsamda bölgede yer alan kamusal alanlar, Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı, Sahil Parkı ve Geçiş Noktası ile sınırlandırılarak örneklem alan oluşturulmuştur. Çalışma sınırları dahilinde yer alan bölgenin mekansal bağlamda kalite koşullarının ortaya konması amacıyla, öncelikle alanın tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşümlerin irdelendiği bir literatür araştırması yapılmış; sonrasında ise yerinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucunda bölgenin mekansal kalitesine yönelik tespitler yapılmıştır. Yerinde yapılan gözlemler ve incelemeler sonucunda, Beşiktaş'ta yer alan kamusal alanların kalite parametrelerinden bir çoğunu karşıladığı; ancak özellikle mekan algısı ve alanın okunabilirliği anlamında değişiklikler yapılması gerektiği bulgulanmıştır.

¹ Gaziantep University, Faculty of Architecture/ Architectural Department, merveuskan@gantep.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-5959-2173

² Yıldız Technical University, Faculty of Architecture/ Architectural Department, ezgiakkrt@gmail.com

ORCID No: 0000-0003-4435-951X

³ Yıldız Technical University, Faculty of Architecture/ Architectural Department, ebuerdonmez@yahoo.com

ORCID No: 0000-0001-8779-6037

Anahtar Kelimeler: Beşiktaş Meydanı, Kamusal Alan, Mekansal Kalite.

GİRİŞ:

Günümüzde insanların tercihe bağlı olmaksızın mutlaka karşılaştıkları ve deneyimledikleri yerler olan kentsel mekanlar, kentlerin ve bu mekanların kalitelerinin iyileştirilmesi çalışmalarının önem kazanmasına neden olmaktadır. Böylelikle, mimarlık literatüründe ve gündelik hayatımızda da popüler hale gelen konular başlıca kentsel mekan tasarımı, çevre-insan etkileşimi, kentlerin biçimsel yapılanışı ve kentsel mekan kalitesi olarak sıralanabilmektedir.

Kamusal alanlar, kentin her bölgesinden gelen insanların bulunduğu, toplumsal etkinlik alanı sunan, ortak bir sosyal hayatın oluşmasına temel hazırlayan kent hayatının önemli bileşeni olarak kentin kullanıcılarının kimliklerini ve kültürlerini en doğal halleriyle yansıtan mekanlar olmuşlardır. Kamusal alanlar, fiziksel özelliklerinin yanı sıra toplumsal, psikolojik ve sosyolojik anlamlarıyla da bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada, İstanbul'un Beşiktaş semtinde bulunan Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı, Sahil Parkı ve geçiş noktaları gibi kamusal alanlar mekânsal kalite bağlamında incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde Beşiktaş'ın tarihsel süreç içerisindeki değişimi açıklanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde kentsel ve kamusal mekan tanımı ve mekânsal kalite üzerinde söylemler, çeşitli kuramcılar üzerinden açıklanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, çalışma alanı olarak belirtilen bölgelerin mekânsal kalite bağlamında analizler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise araştırma sonucu elde edilen bulgular ışığında, Beşiktaş'ta bulunan kamusal alanlara yönelik mevcut durum değerlendirmesi yapılmaktadır.

1. Beşiktaş'ın Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimi

Beşiktaş, İstanbul'un Batı Yakası'nda yer alan ve doğu ve güneydoğudan İstanbul Boğazı; güneybatıdan Beyoğlu; batıdan Şişli ve kuzeyden Sarıyer ile çevrili bir ilçedir (İşözen, 1990). Bölgenin ilk adı bazı kaynaklarda "Kune Petro" (Taş Beşik) olarak geçmekte; bazı tarihçiler ise Barbaros Hayrettin Paşa'nın gemileri sahile bağlamak amacıyla diktiği beş direk nedeniyle önce "Beş Taş" şeklinde adlandırıldığı ve zamanla bu adın Beşiktaş olarak değiştiğini belirtmektedir (Erkan, 1996).

İstanbul'un Beşiktaş ilçesinin tarihi ilk çağ dönemlerine dayanmaktadır. Bölgedeki ilk yerleşim 1240 yılında Venediklilerin gelmesi ile görülmektedir (Erdönmez ve diğ., 2016). Beşiktaş bölgesinin önceleri padişahlara ait meyve bahçelerinden oluşması; sonraki dönemlerde ise saray ve köşkların bu alanda konumlanması gibi nedenlerle, tarih boyunca her zaman özel bir anlama işaret etmiştir (Tayfur, 1995). 1453 yılına kadar Bizanslıların elinde bulunan Beşiktaş, konumu itibarıyla kent dışında (sur dışı) kalması nedeniyle yönetsel bir statüde değildir. İstanbul'un fethi öncesinde bir kiliseli küçük bir Rum köyü niteliğinde olan semt, fetih sonrası Fatih Sultan Mehmet'in bölgede iskan hareketlerine başlaması ile büyüme göstermiştir. Böylelikle bölge bir yerleşke kimliği kazanarak, kent yönetiminde aktif rol oynamaya başlamıştır (Radonçiq, 2019). Sonraki dönemlerde askerlerin Üsküdar'a geçiş noktası olarak anılmış; Kanuni Sultan Süleyman'ın kardeşi Yahya Efendi'nin bölgeye yerleşmesi ile bölgedeki yerleşik nüfus artış göstermeye başlamıştır. (Erdönmez ve diğ., 2016). Kanuni döneminde yaptırılan 1541 tarihli Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi ve 1556 tarihli Sinan Paşa Cami, günümüze değin ulaşan önemli tarihi yapılarıdır (Yıldırım, 1992).

17. yüzyıla gelindiğinde Arap İskelesi ile Beşiktaş İskelesi arasında çokça padişah köşkü olduğu gözlenmektedir.

Beşiktaş bölgesi Boğaz kıyılarına yerleşen ilk Osmanlı yerleşmelerinden biridir. Bölgenin genel anlamda liman olarak kullanıma elverişli olması özellikle Barbaros Hayrettin Paşa döneminde denizcilik faaliyetlerinin artmasına neden olmuştur.

İskelenin ardında konumlanan Beşiktaş Meydanı, 16. yy'da Rumeli ve Anadolu arasındaki bir kervan durağı olarak anılmaktadır.

17. yüzyıl ile birlikte Dolmabahçe Koyu'nun genişletilmesi hareketi sonrası yapılaşmaya açılan bölge, özellikle de kıyı hattında tarihsel süreç içerisinde çok sayıda yazlık saray ile doldurulmuştur. Abbasağa ve Vişnezade mahallerinin meydana gelmesi sonucu bölge surlara doğru genişlemeye başlamıştır. Bu dönemde Köyiçi, Müslüman, Rum ve Ermeni halkın yerleşim gösterdiği bir ticari merkez konumundayken; Abbasağa Ermenilerin, Uzuncaova ise Rumların yerleştiği bölgelerdir. 18. yüzyılda ise yerleşimin Beşiktaş ve Ihlamur Dereleri hattı boyunca genişlediği görülür (Erdönmez ve diğ., 2016).

19. yüzyılın ikinci yarısında etkinliğini arttıran Batılılaşma hareketleri, kentin fiziksel sınırlarının üç farklı yönde gelişmesine neden olmuştur. Hem çağdaş belediyececilik hizmetlerinden yararlanmak amacıyla hem de 1856'da sarayın Topkapı'dan Dolmabahçe'ye taşınması sonucu yüksek statülerdeki devlet memurlarının kendilerini padişahı izlemeye mecbur hissetmeleri; Beşiktaş mevkiinin bu tarihten itibaren zamanla gelişerek dolmasına neden olmuştur.

Tarihsel sürecin neredeyse bütününde Osmanlı kültürünün kaynağı olan saray yaşantısı, 19. yüzyıl ile birlikte geleneksel doğulu toplum yapısının batılı tarzda bir toplum anlayışına doğru karakter değiştirmesine neden olmuştur. Tanzimat hareketlerinin de ivme kazandırdığı bu durum ile birlikte Osmanlı politik elitinin benimsediği idari, hukuki, sosyal ve ekonomik alanlardaki Batı modeli, gelişme ve modernleşme için tek seçenek olarak kabul edilmiştir. Batı rasyonelinden ilham alınan böylesi bir durum içinde mimari de payına düşeni almış; dönemin etkin birden fazla üsluplu mimari anlayışının saray yapılarından kamu yapılarına ve konutlara kadar pek çok yerde değişikliğe neden olduğu gözlemlenmiştir (Kurtay, 2015).

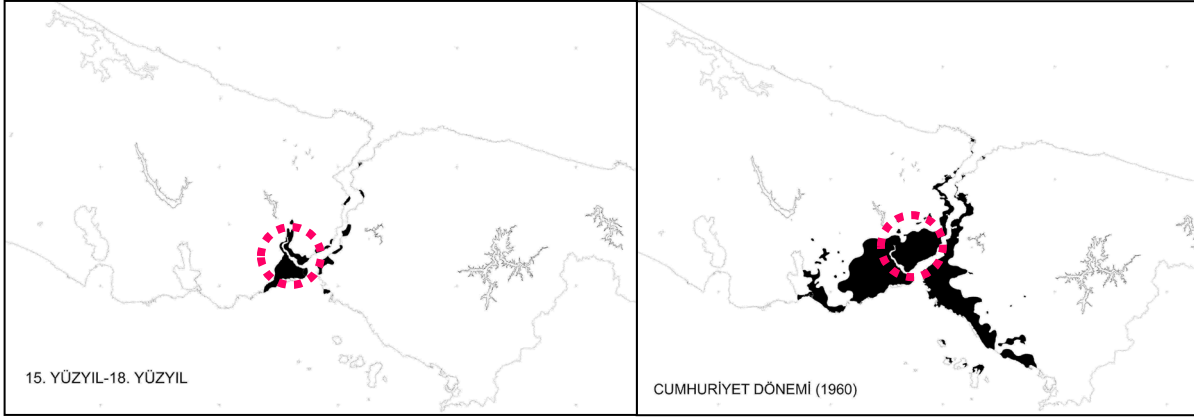
Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk 15 yılında, savaş sonrası görülen maddi sıkıntılar da göz önünde bulundurulmuş İstanbul özelinde herhangi bir kentsel gelişme görülmemiştir. Bu dönemde haliyle Beşiktaş bölgesinde hiç bir imar faaliyeti bulunmamaktadır (Erdönmez ve diğ., 2016).

Şekil 1. 1922 Tarihli Beşiktaş Bölgesi Vaziyet Planı (Kurtay, 2015)

20. yüzyılın başlarından itibaren görülen kontrolsüz kentleşme hareketleri, İstanbul genelinde olduğu gibi Beşiktaş özelinde de öngörülemez bir yayılma ve büyümeye neden olmuştur (Seçmen, 2019). Beşiktaş'ın genel görünümündeki ilk kırılma, Lütfi Kırdar'ın belediye başkanlığına seçilmesi ile yaşanmıştır. Kırdar'ın Henri Prost'a hazırlattığı ve 1939 yılında onaylanarak yürürlüğe giren planlama hareketi ile yeni bulvarlar açılmış ve meydanlar oluşturulmuştur. Mevcut yolların genişletilmesi, rekreasyon alanlarının yaratılması, yeşil alan düzenlemeleri, su-elektrik-ulaşım hizmetlerinde iyileştirmelerin yapılması, bu plan kapsamında gerçekleştirilen eylemlerdir. Ayrıca bu tasarı ile bölgeye ve kente Cumhuriyet'in simgesi olacak anıtsal yapılar da kazandırılmıştır.

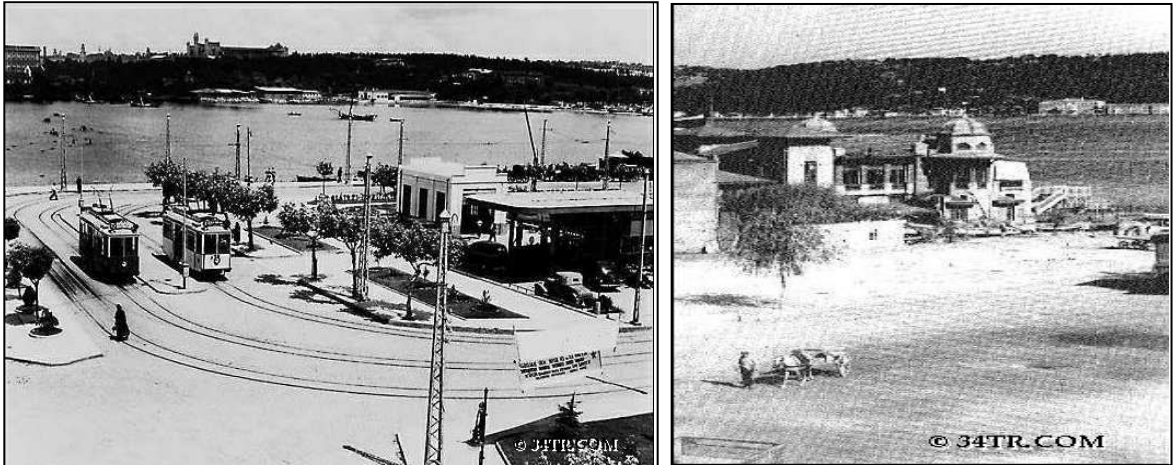

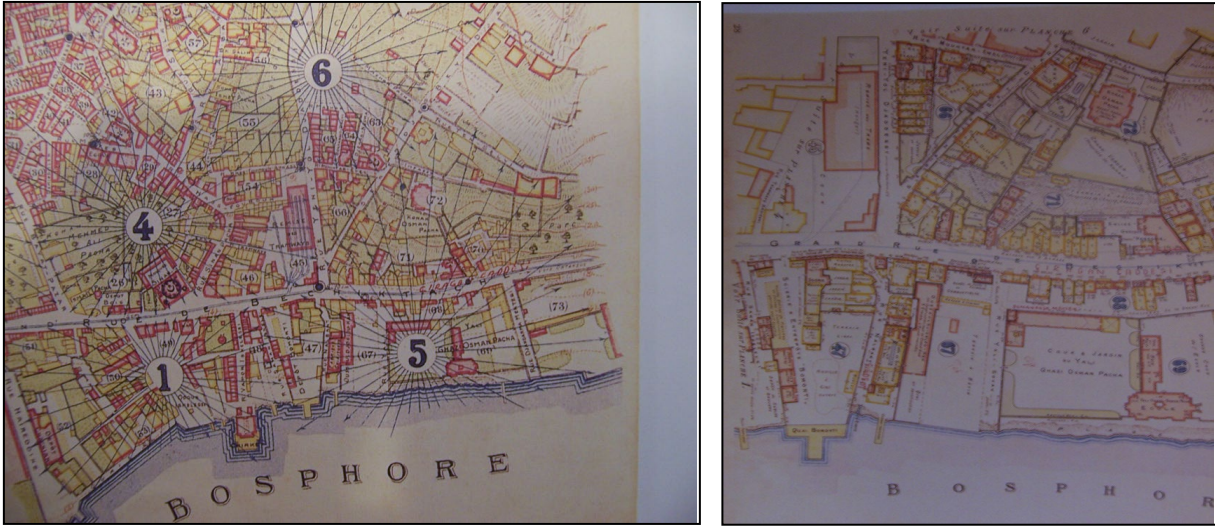
Şekil 2. İstanbul'da kentleşme ve dönemsel gelişim
(Seçmen, 2019)

Bu plan doğrultusunda;

- Dolmabahçe'den Rumelihisarı'na uzanarak ilçeyi kente bağlayan ana yolun,
- Zincirlikuyu-Beşiktaş yolunun,
- İç kesimleri ana yola bağlayan İhlamurdere Caddesi'nin niteliğinin yükseltilmesi ve ayrıca
- Beşiktaş İskelesi'nin arkasında yer alan sokakların istimlak edilmesi (1938-1939) ile Barbaros Meydanı'nın açılması; meydan önündeki duvarın kaldırılarak Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi'nin ortaya çıkarılması ve meydan kenarına Barbaros Anıtı'nın yapılması (1944), bu kapsamda gerçekleştirilen ve bölge algısını değiştiren önemli çalışmalar olarak görülmektedir (Yusufoglu ve diğ., 2017).

Şekil 3. 19. Yüzyıl Sonu ve 20. Yüzyıl Başlarında Beşiktaş Meydanı ve İskele Binası (İnceoğlu, 2007)

Şekil 4. 20. Yüzyıl Başında Beşiktaş Meydanı ve Çevresi (Pervitich Haritaları)

Beşiktaş bölgesinin kentsel dokusundaki ikinci kırılma 1950 yılında iktidara gelen erklerin kenti bir sanayi, ticaret ve turizm merkezi olarak biçimlendirme hareketleri sonucunda olmuştur. Bu dönemde mevcut yolların genişletilmesi ve özellikle 1956-58 yılları arasında açılan yeni Barbaros Bulvarı ile bölgedeki kentsel doku üzerinde büyük yaralar açılmıştır (Erdönmez ve diğ., 2016). Otomobilleşmeye bağlı Boğaziçi yerleşkelerini birbirine bağlamak amacıyla denize paralel doğrultudaki sahil yolu gibi denize dik ulaşan Barbaros Bulvarı yalnızca Beşiktaş'ı ikiye bölmekle kalmayıp, kıyı alanını da olumsuz yönde etkilemiştir (Seçmen, 2019).

1960'lı yılların ortalarında başlayan apartmanlaşma hareketleri ile bölgedeki nüfus artmış; 1970'lerde açılan Boğaziçi köprüsü ile çevre yolu semt içerisine girerek Beşiktaş bölgesinde trafik sorunlarının baş göstermesine neden olmuştur.

1980'lerde başa gelen yeni iktidarın bölgeyi bir iş ve finans merkezi yapmaya yönelik yaklaşımları sonucu Dolmabahçe Sarayı ile Yıldız Sarayı'nın yeşil dokusunda iki büyük otelin yapılması kararı alınmıştır. Ayrıca, Zincirlikuyu-Levent aksında gökdelen formatlı yeni iş ve alışveriş merkezleri ile konutlar yapılmaya başlanmış; bu durum bölgesel silüette geri döndürülemez tahribata neden olmuştur (Erdönmez ve diğ., 2016).

1990'larda Beşiktaş ve çevresi yapılaşma yoğunluğu yüksek bir semt olarak anılmaya başlamıştır. Beşiktaş bölgesinin tarihi süreçte geçirdiği değişim ve dönüşümleri irdeledikten sonra, alanın Osmanlı döneminde yönetsel bir merkez olarak kullanıldığını ve süreç boyunca ciddi bir dinamizm gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu dinamizm, günümüzde de gerek eğitim gerekse de kültür, spor, ticaret ve turizm merkezleri biçiminde devam etmektedir (Tayfur, 1995).

Seçmen (2019), Beşiktaş kıyılarının 1850-1910 yılları arasında vapur iskeleleri, pazar ve aralık iskelelerinin ve diğer çeşitli su alanlarının bulunması ile kamusal bir açık alan olma özelliği gösterdiğini ifade etmektedir. Bu özellikleri ile kıyı, toplu su ulaşımına ve su ile ilişkili rekreasyon aktivitelerine olanak veren bir alandır. 1940'lardan 1960'lara kadar olan dönemde rekreasyon işlevini yitiren bölge yalnızca toplu su ulaşımının yapıldığı bir alan haline gelmiştir. Günümüzde de bu fonksiyondaki kullanımına devam edilmektedir.

Beşiktaş Meydanı, hem ilçenin barındırdığı çeşitli hizmetlerin bir merkezi hem de ulaşım kavşağı kimliğini yansıtan özel bir konumdadır ve genel olarak transit amacıyla kullanılan meydan, anıt çevreleri, alışveriş alanları ve parklardan oluşan bir bölgedir. Levent'teki iş alanlarına, sahil bandından bir tarafta Sarıyer; diğer taraftan Kabataş, Eminönü ve

Taksim gibi merkezler ile bağlantısı olan önemli bir bölgedir. Aynı zamanda deniz ulaşımı ile de kentin hemen hemen tüm noktalarına erişim sağlayan bir aktarma noktası konumundadır (Erdönmez ve diğ., 2016). Ayrıca Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuarı, çeşitli dersaneler, İstanbul Teknik Üniversitesi Konservatuarı ile Barbaros Bulvarı'nın bitiminde yer alan Yıldız Teknik Üniversitesi ve Sabancı Lisesi gibi eğitim kurumlarının yer alması nedeniyle özellikle öğrenci nüfusunun yoğun olduğu bir bölgedir. Bu fonksiyonların haricinde yine bölgede yer alan Swiss Otel, Çırağan Otel ve Dolmabahçe Sarayı, Denizcilik Müzesi, Akaretler Sıraevleri ve Resim Heykel Müzesi gibi yapılarla da turistik açıdan bir cazibe merkezi konumundadır (Erkan, 1996).

2. Kentsel ve Kamusal Mekan Tanımı ve Mekansal Kalite Üzerinde Söylemler

Kentler, kültürel bellek oluşturan, toplumsal değişiklikleri ortaya çıkaran; kurumsal, mimari ve zihinsel bağlamda sistematik bir yapılaşma gösteren mekanlardır (Öner, 2019). Bir başka ifade ile kentler, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan farklı seviyelerdeki insanları bir araya getiren alanlar olarak da tanımlanmaktadır. Bir yerin kent olarak tanımlanabilmesindeki asıl kriter, her biri birbirinden farklı merkezlere sahip insanları farklı amaçlarla dahi olsa bir araya getirebilmesi ve ortak birtakım eylemler ile sosyalleşebilmelerine imkan vermesi olarak belirtilmektedir (Moughtin, 1992).

İnceoğlu ve diğ. (2009), kentsel mekanların dış mekanlarda binaların birbirleriyle ve kentin diğer öğeleriyle kurduğu ilişki ve yakınlıklar sonucu meydana geldiğini belirtmektedir. Rob Krier ise, estetik açıdan değerlendirme yapılmaz ise tüm dış mekanların aslında birer kentsel mekan olarak tanımlandığını ifade etmektedir.

Meydanlar, yatayda ve düşeyde bir dizi hacimsel elemanlar ile sınırlandırılmış üç boyutlu bir düzlem olup; kullanıcılarının eylemlerini gerçekleştirebilmelerine imkan veren, onları kuşatan, bütünleşme ve sahip olma gibi duygularını güdüleyen mekanlar olarak tanımlanmaktadır (Özcan, 1998). Lynch meydanları yapılar ve caddeler ile çevrelenen yoğun aktivite mekanları olarak tanımlarken; Schulz ise kentsel yapının en belirgin unsuru olarak tanımlamaktadır.

Kent mekanları arasında yer alan meydanlar, Ruşen Keleş tarafından “önemli yapıların çevresinde ya da yakınında genellikle taşıt dolaşımına açık tutulmayan, herkesin oturup dinlenmesine elverişli duruma getirilmiş, dileyenlerin, gereğinde siyasal toplantı yapabilecekleri genişçe düzlük” şeklinde tanımlanmıştır (Keleş, 1989).

Eski Yunan ve Roma dönemindeki küçük kentlerin aksine günümüz kentleri, alışveriş, buluşma, toplanma, yeme içme, tören alanları gibi aktiviteleri için açık kamusal alanlara ihtiyaç duymaktadır. Bu alanlar genellikle kamusal bir binanın çevresi, ofis yapılarının bulunduğu çevreler, kavşaklar ya da meydanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fiziki kent dokusunda bu tür etkinliklerin yapılabilirliğinde öne çıkan meydanlar ise planlamacılar form, büyüklük ve işlev bakımından sayısız olasılığa imkan verir niteliktedir (Erdönmez ve diğ., 2018).

Aşağıdaki tabloda kalite üzerine söylemler üreten bazı kuramcılar ve onların kalite tanımları yer almaktadır.

Tablo 1. Kalite Kavramının Tanımı

Tanım	Yazar
İhtiyaçların karşılanmasına imkan veren toplam özellikler.	Burt
Bir ürün ya da hizmetin belirli bir gereksinimi karşılayabilme kabiliyetine dayanan özelliklerin toplamı.	Juran
Yerine (ihtiyaca) göre kullanım.	Crosby

Kalite, her ne kadar öznel bir kavram olsa da, mekan kalitesini belirleyen nesnel göstergeler bulunmaktadır. Bunlar, fiziksel, sosyal, ekonomik çevre ve yaşam kalitesi gibi daha çok çevresel faktörler ile ilişkilendirilmektedir (Uzgören ve diğ., 2017).

Kentsel mekan kalitesi hakkında birçok uzman kendi çerçevelerine göre ilkeler belirlemiştir.

Kevin Lynch, iyi bir şehir yapısının şu 5 unsura sahip olması gerektiğini vurgular; canlılık, duygu (mekan ve kimlik hissi), uygun olma (bir yere adapte olabilme yeteneği), erişim (insanlara, mekanlara, aktivitelere vs.) ve kontroldür (Lynch, 1984).

Gehl ise “Life Between Buildings” isimli çalışmasında kamusal mekanda gerçekleştirilen aktiviteleri; gerekli, opsiyonel ve sosyal olarak üç sınıfta incelemiştir. Gehl’e göre bu kentsel mekan aktivitelerinin her biri fiziksel çevre kalitesine farklı etkilerde bulunmaktadır (Gehl, 2011).

Greene çalışmasında, 4 ana başlık (işlev-düzen-kimlik-cazibe) ve toplamda 16 ölçüt üzerinden kalite değerlendirmesi yapmaktadır (Greene, 1992).

Nasar ise daha genel kavramlar üzerinden kaliteyi değerlendirirken, kullanıcı algısı üzerinde yoğunlaşmıştır. Nasar’ın 5 ana başlığı; doğallık, bakım, açıklık, tarihsel önem ve düzen olarak sıralanmaktadır (Nasar, 1998).

Amerika Birleşik Devletleri merkezli “Kamusal Mekânlar için Proje Şirketi” PPS; erişim ve bağlantılar, amaç ve aktiviteler, rahatlık ve imaj, sosyalleşme başlıkları üzerinden kalite kavramını irdelerken her bir başlık için 9’ar alt başlık ve açılımları ile kapsamlı bir inceleme ortaya koymuşlardır (PPS, 2020).

2007 tarihinde Roger Tym & Partners tarafından uygulamaya yönelik oluşturulan kalite kriterleri ise ilk defa halk katılımının parametreler kapsamına alınması açısından önem taşımaktadır. Kuruluşun oluşturduğu kriterler 4 ana başlıkta toplanırken bu başlıklar; canlılık, yer duygusu, erişim ve toplumsal katılım olarak sıralanmaktadır (İnceoğlu & Aytuğ, 2009).

Tablo 2. Uzmanların Belirlediği Kamusal Alanlarda Mekansal Kalite Kriterleri

Kamusal Alanda Mekansal Kalite Kriterleri	
K. Lynch (1984)	Canlılık, Duygu, Uygun Olma, Erişim, Kontrol
Gehl (1989)	Koruma, Konfor, Zevk
S. Grene (1992)	İşlev, Düzen, Kimlik, Cazibe/Çekim
Nasar (1998)	Doğallık, Bakım, Açıklık ve Tanımlanmış Mekan, Tarihsel Önem/İçerik, Düzen
PPC (Project for Public Places)	Erişim ve Bağlantılar, Amaç ve Aktiviteler, Rahatlık ve İmaj, Sosyalleşme
Roger Tym&Partners	Canlılık, Yer Duygusu, Erişim Topluluk Katılım

3. Alan Çalışması

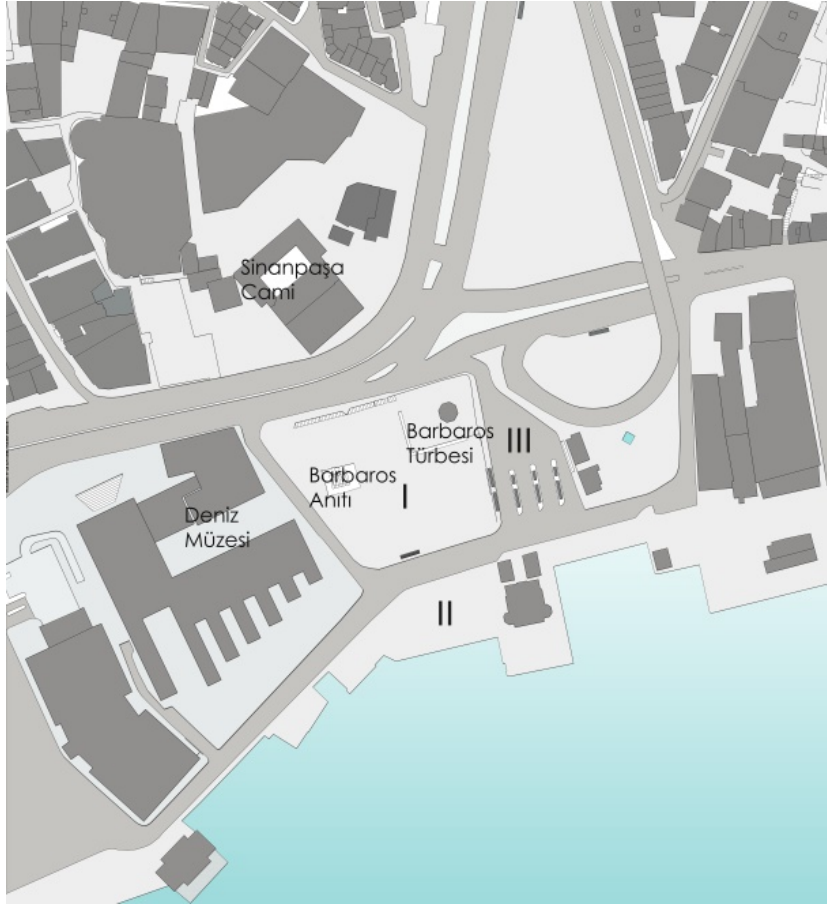
Beşiktaş, İstanbul’un Avrupa yakasında yer alan, 8.4 km uzunluğunda sahili bulunan hem nüfus hem de alan olarak İstanbul kentinin küçük ilçelerinden biridir. İstanbul’un iki yakasını birbirine bağlayan köprülerin bağlantı yoluna sahip

olup son dönem Osmanlı mimarisi eserleri, üniversiteler ile çeşitli bölüm ve fakülteler ve Levent-Maslak hattındaki iş merkezlerinin varlığı nedeniyle gündüz nüfusunun yoğunluğunun arttığı bir alan olmuştur (URL 1) .

Şekil 5. Beşiktaş Uydu Görüntüsü (2020) (URL 2)

Beşiktaş, sahil şeridinde olması ve rekreasyon amaçlı kullanılması nedeniyle, geçiş noktası ve ticaret alanı olarak kullanılmaktadır. Beşiktaş'ta bulunan kamusal alanlar bazı farklı bölümlere ayrılmıştır. Bu çalışmada Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı, Sahil şeridi oturma alanı ve otobüs duraklarının bulunduğu geçiş noktası incelenmiştir.

I. Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı

II. Sahil Parkı

III. Geçiş Noktası

Şekil 6. Çalışma Alanı

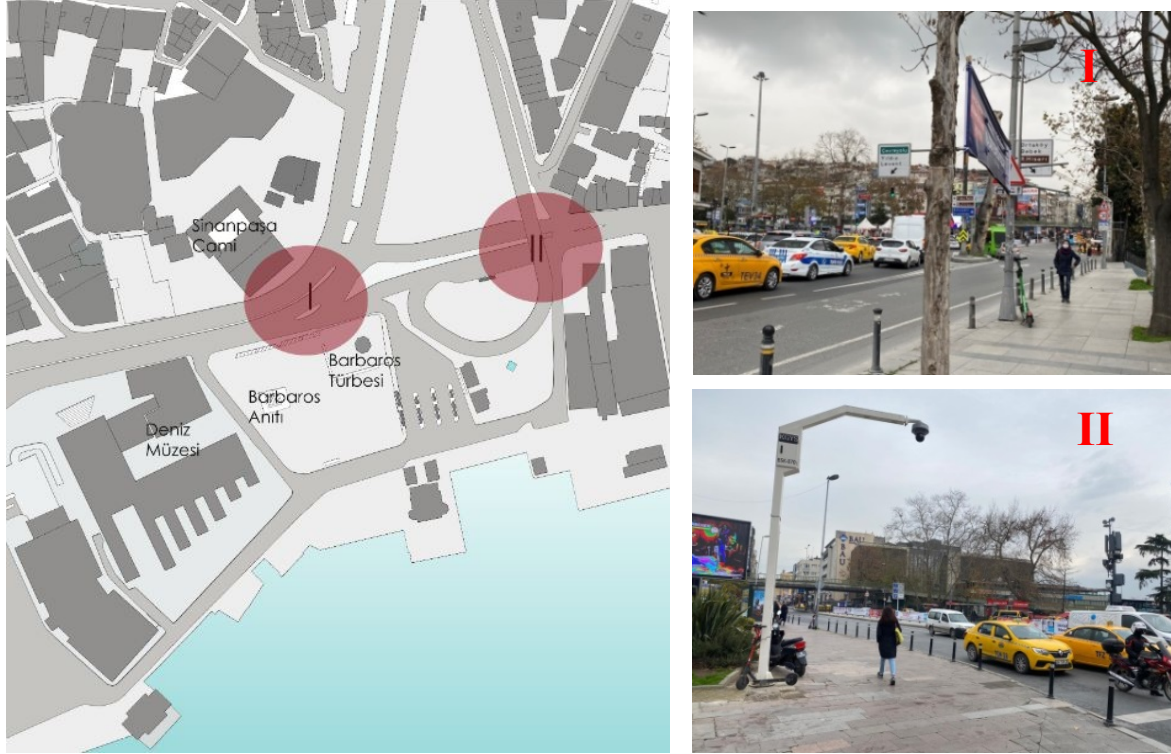
4. Kamusal Alanın Okunabilirliği ve Mekan Kalitesinin Değerlendirilmesi

Kamusal alanlar, topluma ait olan herkese sosyalleşme alanları, kutlama ve etkinlik alanları, dinlenme alanları gibi mekânlar sunmaktadır. Kamusal alanların kalitesi, kent içerisinde yaşayan bireylerin yaşam kalitesinin bir parçası olarak kabul edilir. Bu çalışma kapsamında İstanbul'un Beşiktaş semtinde bulunan Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı, Sahil Parkı oturma alanı ve geçiş noktası gibi kamusal alanların okunabilirliği ve mekan kalitesi incelenmiştir.

4.1. Erişilebilirlik ve Bağlantılar

Beşiktaş, İstanbul kentinin ulaşım ağı için önemli bir düğüm noktası olup, Barbaros Bulvarı başta olmak üzere Çırağan Caddesi, Beşiktaş Caddesi gibi yollar ile birbirinden ayrılmış bölgelerden oluşmuştur. Beşiktaş, yoğun bir kullanım ve sirkülasyona sahip olmuştur. Kullanıcılar, genellikle toplu taşıma araçlarına ulaşım amacıyla kamusal alanları kullanmaktadırlar.

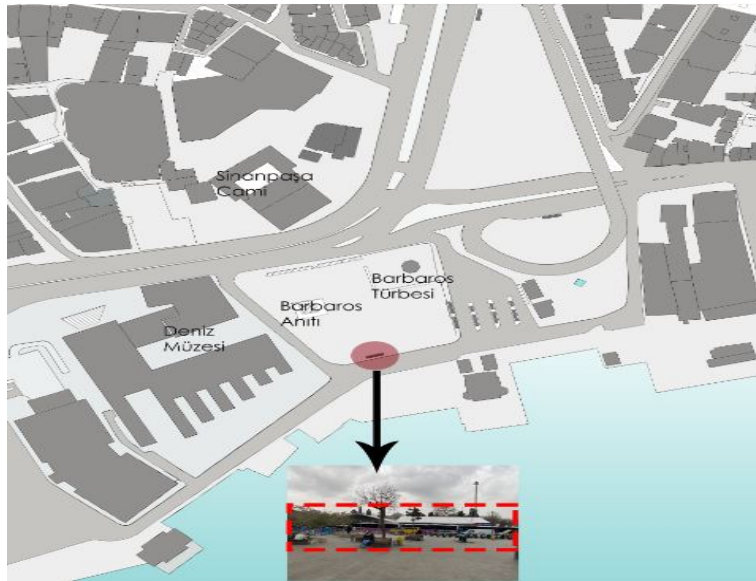
Şekil 7. Yollar ve Bağlantılar

İstanbul'un ulaşım ağında önemli bir transfer noktası olan Beşiktaş'ta deniz, otobüs, motorlu araç ve yaya ulaşımı aktif olarak kullanılan ulaşım türleridir. Ayrıca ticari ve konut işlevli yapı kullanıcıları, kamusal alanları dinlenme mekanları olarak kullanmaktadır. Her türlü kullanıcı grubu tarafından ulaşılabilir bir konumda olan alanda yoğun bir yaya dolaşımı olmasına rağmen iç kısmı gece yaya dolaşımı için güvenli bir ortam oluşturmamaktadır. Toplu taşıma araçları durağının bulunmasından kaynaklı alan geçiş amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Şekil 8. Toplu Taşıma Durakları

Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı etrafında bulunan duraklar fiziksel ve görsel olarak meydanla bağlantıyı kesmekte ve meydan algısını zayıflatmaktadır.

Şekil 9. Barbaros Hayrettin Paşa Meydanının Önünde Bulunan Toplu Taşıma Durakları

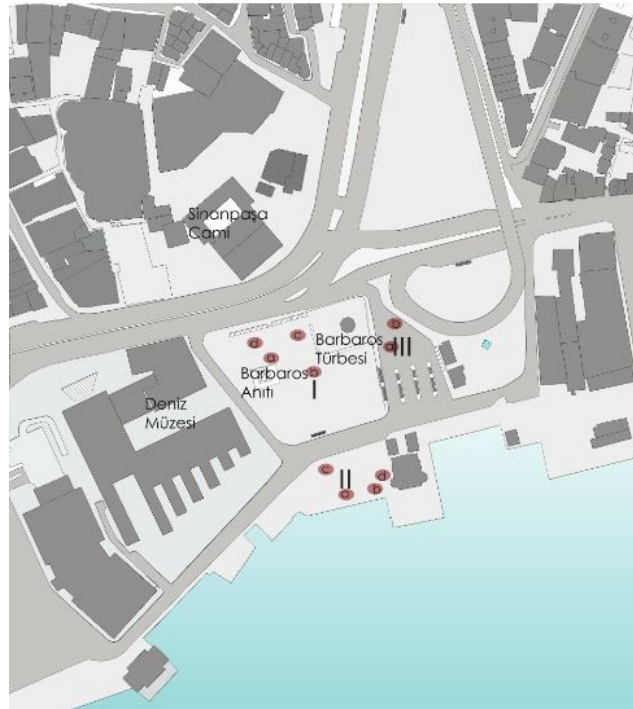
Duraklar, engelli bireylerin erişimi için tasarlanmamış olup duraklarda bulunan tabelaları özellikle akşam saatlerinde kullanıcıların görme durumu oldukça güçtür. Yayaaların dolaşım aksında satış birimleri ya da reklam panolarının varlığı kaldırımları daraltmakta olup geçişi engellemektedir.

Şekil 10. Toplu Taşıma durakları, reklam panosu (Nimpuna, 2014)

4.2. Kullanım ve Aktiviteler

Çalışma alanında zorunlu aktivitelerin olması nedeniyle hafta içi, hafta sonu ve gece zamansal değişimlere bağlı olarak kullanım yoğunluğunda farklılıklar mevcuttur. Hafta içi mesai başlangıç ve bitiş saatlerinde yoğun kullanıma bağlı olarak kalabalık ve gürültülü bir alan olmaktadır. Hafta sonu, gündüz ve gece saatlerinde yaş ortalamalarında farklılıklar olmaktadır. Hafta sonları, dinlenme, fotoğraf çekme gibi aktiviteler nedeniyle kullanıcı sayısında artış gözlemlenmiştir.

Şekil 11. Çalışma Alanında Gerçekleştirilen Aktivite Noktaları

Deniz Müzesi'nin doğu tarafında bulunan Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı'nda, konumu, erişim kolaylığı ve büyüklüğü bakımından geniş kitlelere hitap edebilecek aktiviteler gerçekleştirilmektedir. Oturma, paten sörfü, bisiklet sürme, tören, konser alanı, pazar, fotoğraf çekme bölgede gerçekleştirilen aktiviteler arasındadır.

Şekil 12. I numaralı alanda gerçekleştirilen aktiviteler

Sahil Parkı, manzarasıyla bölgedeki dikkat çekici noktalardan biri haline gelmiştir. Balık tutma, kuşları besleme, oturma, fotoğraf çekme, yiyecek ve içecek satma bölgede gerçekleştirilen aktiviteler arasındadır. Beşiktaş'ı Üsküdar ve Kadıköy'e bağlayan İstanbul Deniz Otobüslerinin de bu bölgede olması yoğun bir kullanıma neden olmuştur.

Şekil 13. II Numaralı Alanda Gerçekleştirilen Aktiviteler

Geçiş noktası, çalışma alanı için düğüm noktalarından biri olmuştur. Avrupa yakasını Anadolu yakasına bağlayan toplu taşıma Deniz Otobüs (İDO) ve İETT otobüsleri bu noktada bulunmaktadır. Geçiş noktası çevresinde bir bilet gişesi, büfe ve hediyelik eşya pazarı ve oturma alanı bulunmaktadır. Geçiş noktasında gerçekleştirilen aktiviteler, geçmek, oturma, park, büfe'de bilet veya yiyecek satın almak, İDO istasyonuna geçiştir.

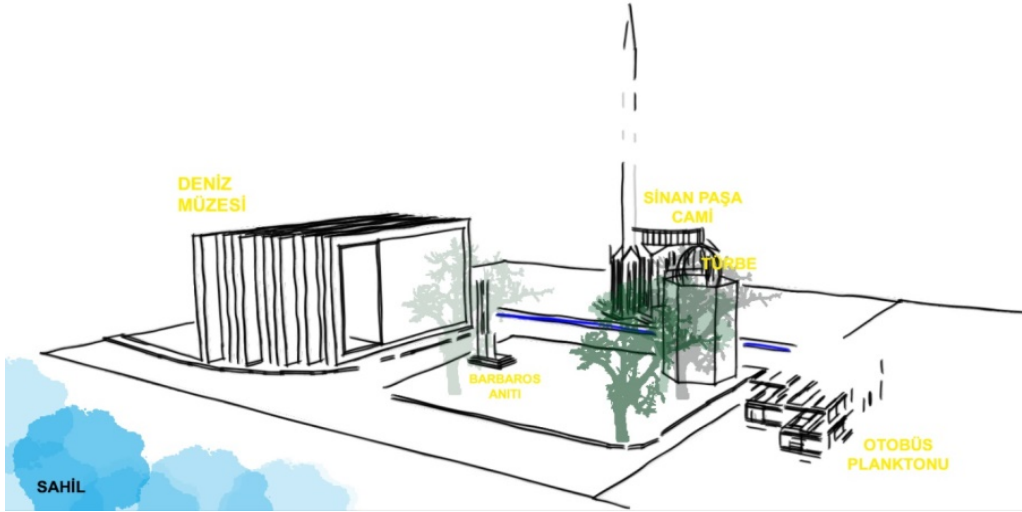

Şekil 14. III Numaralı Alanda Gerçekleştirilen Aktiviteler

4.3. Kentsel İmgeler

Bölge veya alanla ilgili doğrudan ilişki kurmuş ya da karakterini yansıtan imgelerin varlığı kamusal alanların okunmasında önemli öğelerden biridir. Çalışma alanı için bu imgeler Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi, Barbaros Anıtı ve Deniz Müzesi olmuştur.

Şekil 15. Çalışma alanında bulunan kentsel imgeler

Şekil 16. Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi, Barbaros Anıtı ve Deniz Müzesi

4.4. Kentsel Donatılar

Çalışma alanında, oturma alanı olarak bankların yanı sıra Barbaros Hayrettin Paşa meydanında basamaklar da kullanılmıştır. Sahil parkının bulunduğu bölgede bankların sayısının yetersiz olduğu gözlemlenmiş; ayrıca gece kullanımı deneyimlenerek yeterli aydınlatma elemanının bulunmadığı tespit edilmiştir. Açık alanda gölgeleme elemanı bulunmamaktadır. Zemin, granit parke taşları ile döşenmiştir.

Şekil 17. Kentsel Donatılar

SONUÇ:

Bu çalışma kapsamında, İstanbul ili Beşiktaş bölgesinde yer alan kamusal alanlar kentsel ve mekansal kalite bağlamında irdelenmiştir. Çalışma alanı Barbaros Hayrettin Paşa Meydanı, Sahil Parkı ve otobüs duraklarının yer aldığı geçiş noktası olarak sınırlandırılmıştır. Literatür araştırmaları ve yerinde yapılan gözlemler neticesinde aşağıdaki sonuçlara varılmıştır.

- İstanbul kentinin ulaşım ağı için önemli bir noktada bulunan Beşiktaş, yoğun bir kullanım ve sirkülasyona sahiptir.
- Toplu taşıma araçları durağının bulunmasından kaynaklı alan geçiş amaçlı olarak kullanılmaktadır.
- Alan çevresinde çok sayıda yeme içme, alışveriş, kültürel ve sanatsal faaliyetler, eğitim gibi fonksiyonları barındırması nedeniyle kullanım çeşitliliği sunan bir bölgedir. Kullanıcıların kamusal alanları çoğunlukla toplu taşıma araçlarına ulaşım amacıyla kullandıkları gözlemlenmiştir.
- Barbaros Hayrettin Paşa meydanının etrafındaki otobüs durakları görsel ve fiziksel olarak meydanla olan ilişkiyi keserek meydanın algısını zayıflatmaktadır.
- Barbaros anıtı, Deniz Müzesi ve Barbaros Hayrettin Paşa Türbesi bölgede bulunan kentsel imgeler olarak kamusal alanların okunabilirliğinde olumlu bir etki yaratmaktadır.
- Alanda çeşitli kentsel donatı birimleri bulunmasına rağmen sayıca bu donatıların yetersiz olduğu gözlemlenmiştir.
- Gündüz vakitlerinde yoğun bir kullanıma sahip olan alan görece güvenli olmasına rağmen gece kullanımı için güvenli olmadığı gözlemlenmiştir.

Tablo 3. Çalışma Alanının Kalite Kriterlerini Yerine Getirme Durumunu Gösterir Çizelge

Kalite Parametresi	İncelenen Alan	Uygunluk Durumu
Erişilebilirlik ve Bağlantılar		
	Yollar ve Bağlantılar	Uygun
	Yaya Ulaşımı	Uygun
	Toplu Taşıma	Uygun
	Engelli Erişimi	Uygun Değil
Kullanım ve Aktiviteler		Uygun
Kentsel İmgeler		Uygun
Kentsel Donatılar		Yetersiz
Meydan Algısı		Uygun Değil
Güvenlik		Yetersiz

Elde edilen veriler ışığında, çalışma alanı olarak belirlenen bölgenin genel anlamda mekansal kalite kriterlerini karşıladığı; ancak özellikle meydanın algılanabilirliği ve fark edilebilirliği konuları açısından negatif bir mekan olarak tanımlandığı söylenebilmektedir. Ayrıca, mevcutta var olan çeşitli toplu ulaşım araçlarının erişilebilirliği sağlamakla

beraber, alanın karmaşık olmasına neden olduğu ve insan yoğunluğu yüksek bir bölge olması nedeniyle de güvenli bir yer olduğu sonuçlarına varılmıştır.

Compliance with Ethical Standard

Conflict of Interests: The authors declare that for this article they have no actual, potential or perceived conflict of interests.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding Disclosure: Yok.

Acknowledgments: Yok

Disclosure: Yok.

KAYNAKÇA:

Kitaplar

Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space* (6. Baskı b.). Island Press.

Krier, R., (1979). *Urban Space*. New York. Rizzoli.

Lynch, K., (1981). *A Theory of Good City Form*. Cambridge. Massachusetts and London. England. The MIT Press.

Moughtin, C., (1992). *Urban Design 'Street and Square'*. Butterworth Architecture. Oxford.

Nasar, J. L. (1998). *The evaluative image of the city Thousand Oaks*. Sage Publications.

Schulz-Norberg, C., (1971). *Existence, Space and Architecture*. London. Studio Vista. London.

Van Der Voordt, DJM., & Van Wegen, HBR., (2005). *Architecture in Use, An Introduction To The Programming Design and Evaluation Of Buildings*. United Kingdom. Architectural Press.

Whyte, W. H. (2000). *The Social Life Of Small Urban Spaces, Common Ground? Readings and Reflections on Public Space*. Ed.: A.M. Orum and Z.P. Neal (editors). New York. Routledge.

Makaleler

Akman, K. (2020). Kent Meydanlarının Önemi ve Değişen İşlevi. *Akademik Düşünce Dergisi, Sayı 1, s. 3-4*.

Aslan, D. (2014). Kent ve Meydanlar. *İTÜ Vakıf Dergisi, 63, s. 20-24*.

Çekmecelioğlu, E., & Erdönmez, M., E., (2018). Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite: Eminönü Tahtakale Örneği. *Kent Akademisi, 11(4), s. 486-507*.

Erdönmez, E., & Abay, E., (2018). Roma Popolo Meydanı Bağlamında Kamusal Mekan Kalitesinin Ölçülmesi. *Kent Akademisi, 11(1), s. 44-59*.

Erdönmez, M. E., & Çelik, F., (2016). Kentsel Mekanda Kamusal Alan İlişkileri. *TÜBA-KET, 14, s. 145-163*.

Greene S., (1992). Cityshape: Communicating and Evaluating Community Design, American Planning Association. *Journal of the American Planning Association; Spring 1992, 58(2), Academic Research Library, p. 177-189*.

İnceoğlu, M., & Aytuğ, A., (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı. *Megaron 4(3), s. 131-146*.

İşözen, E., (1990). Beşiktaş Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarımı. *Tasarım, 9, s.69*.

Kurtay, N., (2015). 19. Yüzyılda Batılılaşan Nişantaşı ve Beşiktaş. *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 1, s. 26-37.*

Öner, K., F., (2019). Bedri Rahmi Eyüboğlu ve resul Aytemür'ün Resimlerinde İstanbul. *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi 6(2), s. 2-32.*

Öztan, Y., (1998). Kentler ve Meydanlar. *Maison Française Dergisi, 33, s. 154-157.*

Tayfur, K., (1995). Çağdaş İstanbul'un Simgesi, Beşiktaş'ın Bugünü. *İstanbul Dergisi, Tarih Vakfı Yayınları.*

Yusufoğlu, N. T., & Pilehvarian, K., N., (2017). Beşiktaş Tayyare Fabrikası (1936-1943). *Megaron 12(2), s. 249-262.*

Uzgören, G., & Erdönmez, M., E., (2017). Kamusal Açık Alanlarda mekan Kalitesi ve Kentsel Mekan Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Megaron, 12(1), s. 41-56.*

Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri

Erkan, Ç. N., (1996). Çevre Psikolojisi Bağlamında Çevresel İmaj ve Beşiktaş Meydanı Örneği. (Yüksek Lisans Tezi)

İnceoğlu, M., (2007). Kentsel Açık Mekanların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi. (Doktora Tezi)

Nımpuna, W.B. (2014). Post-Occupancy Evaluation: The Application Of Universal Design In Public Open Space Case Study: Beşiktaş Square, Istanbul. (Yüksek Lisans Tezi)

Radonçiq, E., (2019). İstanbul, Beşiktaş-Köyiçi Yerleşimi Konutları Üzerine Bir Araştırma. (Yüksek Lisans Tezi)

Seçmen, S., (2019). Kentsel Kıyı Alanlarının Mekansal Özelliklerine Yönelik Bir Model Önerisi: İstanbul Örneği. (Doktora Tezi)

Web Siteleri

PPS. (2020). Project for Public Spaces. (pps.org)

URL 1. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Be%C5%9Fikta%C5%9F>

URL 2. <https://earth.google.com/web/search/BE%C5%9E%C4%B0KTA%C5%9E+MEYDANI>

Lisans Ödevleri

Yıldırım, T., (1992). Beşiktaş Meydanı ve Kıyı, Yıldız Teknik Üniversitesi ŞBP Bölümü Şehirsel İmaj ve Görsel Yapı Analizi Dersi Ödevi (1991-1992 Bahar Yarıyılı).

Review Article

Corresponding Author:

Melda KÖSE

Submitted

24 / 12 / 2020

Accepted

29 / 12 / 2020

The Relationship of Hydroseeding Applications with Soil and Environment

Melda Köse¹
Selin TEMİZEL²

How to Cite

KÖSE, M., TEMİZEL, S. (2020). **Hydroseeding Uygulamalarının Toprak ve Çevre ile İlişkisi**, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume, 2, Issue 3, Pages, 153-161.

Hydroseeding Uygulamalarının Toprak ve Çevre ile İlişkisi

ABSTRACT:

With the increase in population and the acceleration of urban development, the quality of life and social welfare decreases, and the destruction of nature threatens the life of other living things. Due to these negative developments, many studies were accelerated in the 1960s in order to protect natural resources and to ensure sustainability. Increasing well-being in urban areas is achieved by increasing the amount of green areas in environmental terms. It takes time for nature to renew itself. Therefore, it is important for human beings to protect nature as it uses it. While Hydroseeding is an application that supports aesthetic use in urban areas, it comes to the fore with its functional use in damaged areas.

Hydroseeding is a preferred application of today to create a lawn area. This application has many advantages. While supporting landscaping in urban areas, it is used for improvement and erosion control in areas such as highways and mines. The historical development process of Hydroseeding application emerged in the USA, Germany, Austria and Sweden in the 1950s. Today, its use continues to spread. With this study, it was aimed to examine the relationship of the hydroseeding method with the environment and the soil, which was developed to create fast, cost-effective, high-quality grass and meadow areas used in landscaping, erosion control, landfills, golf - sports fields and various field studies.

KEYWORDS: Grass Area Creation, Landscape Repair, Sloping Area, Soil Rehabilitation.

ÖZ:

Nüfusun artması ve kentsel gelişimin hızlanması ile yaşam kalitesi ve toplum refahında düşmeler meydana gelmekte ve doğanın tahribi, diğer canlıların yaşamını tehdit etmektedir. Bu olumsuz gelişmeler nedeniyle 1960 yıllarda doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması adına birçok çalışmaya hız verilmiştir. Kentsel alanlarda refahı arttırmanın çevresel açıdan yeşil alan miktarının artırılması ile gerçekleştirilmektedir. Doğanın kendini yenileyebilmesi zaman alan bir durumdur. Bu nedenle insanoğlunun doğayı kullandığı gibi koruması da önemlidir. Hydroseeding kentsel alanda estetik kullanımı destekleyen bir uygulama iken tahrip olan alanlarda ise fonksiyonel kullanımı ile ön plana çıkmaktadır.

Hydroseeding ile çim alan oluşturulması amacıyla günümüzün tercih edilen bir uygulamasıdır. Bu uygulamanın birçok avantajı vardır. Kentsel alanlarda peyzaj çalışmalarını desteklerken, karayolu, maden ocaklı gibi alanlarda iyileştirme

¹ Ege Üniversitesi, meldaakose@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-7822-0199

² Yozgat Bozok Üniversitesi, selin.temizel@yobu.edu.tr, ORCID No: 0000-0002-8945-8856

ve erozyon kontrol amacıyla kullanılmaktadır. Hydroseeding uygulamasının tarihsel gelişim süreci, 1950'lerde A.B.D., Almanya, Avusturya ve İsveç'te ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise kullanımı yaygınlaşmaya devam etmektedir. Bu çalışma ile peyzaj, erozyon kontrolü, düzenli depolama alanları, golf – spor sahaları ve çeşitli saha çalışmalarında kullanılan hızlı, uygun maliyetli, yüksek kaliteli çim ve çayır alanlar oluşturmak amacı ile geliştirilmiş hydroseeding yönteminin çevre ve toprak ile ilişkisi irdelenmek amaçlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Çim Alan Oluşturma, Peyzaj Onarımı, Eğimli Alan, Toprak Rehabilitasyonu.

GİRİŞ:

Dünyada ve Türkiye'de giderek artan yapılaşma, yeşil alanlara olan ihtiyacı her geçen gün arttırmaktadır.

Yeşil alanların kentler içinde kent kullanıcısının kolay erişebildiği alanlarda her sosyal çevreden insanın ihtiyaçlarına hitap edebilecek düzeyde olması gerekmektedir. Yapılaşmadan arta kalan alanlarda yeşil alan oluşturmaktan ziyade yapıların çevresiyle beraber yeşil alan ihtiyacını karşılayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Özellikle yaşadığımız yüzyılda hızla yükseliş gösteren teknolojinin verdiği olanaklarla yeni yetişmekte olan nesil, sosyal hayatlarına daha çok bilgisayarlar yoluyla dahil olmaktadır. Bununla beraber yeşil alanların kendisine sunacağı sosyal olanaklardan mahrum kalmaktadır. Oysaki her yaş grubundan insanın yeşil alanlara olan ihtiyacı, insan psikolojisine olan olumlu katkılarından dolayı da oldukça önem kazanmaktadır (Gülğün vd., 2014).

Kentleşme sürecinde hızla artan yapılar, kentsel açık-yeşil alanlarda azalmaya sebep olmuştur. Ancak insanlar, günlük yaşamlarında çevresi ile sosyal ilişki kurmak, beceri ve yeteneklerini geliştirerek verimliliklerini arttırmak için açık yeşil alanların kendilerine sunduğu olanaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Kent kullanıcısının kentsel refah düzeyi ve yaşam kalitesini arttırmak için bu ihtiyacı karşılamaya yönelik yerel yöneticilere büyük görev düşmektedir (Yazici ve Ünsal, 2019; Yazici ve Gülğün, 2019).

Yeşil alanların oluşturulmasında süs bitkilerinin yanı sıra kullanılan çim bitkileri park, bahçe, futbol sahaları, golf sahaları vb. spor alanları, yapısal çevreler, hava limanları, karayolu şevleri, mezarlıklar vb. ortamlarda yaygın olarak kullanılmaktadır (Akça ve Yazici, 2017). Çim bitkileri kullanıldıkları alanlara, işlevselliğin yanı sıra estetik ve güzel görünüm kazandırmaktadırlar. Buna bağlı olarak Türkiye'de çim üzerine yapılan çalışmaların önemi artmaktadır. Çim alan oluşturmada iklimsel farklılıklara bağlı olarak henüz ideal çim türleri bilinmediği için, farklı büyüme karakteristikleri ve görünümleri ile farklı işlevler üstlenebilen çim türlerinin Türkiye'de denenmesi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte çim alan oluşturma yöntemleri de çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla gerekli alanlarda oluşturulacak çim alanların uygun, daha az maliyetli ve kolay yöntemlerle oluşturulması önem kazanmaktadır.

Peyzaj onarım çalışmalarında çim alan oluşturmada çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Peyzaj onarım tekniğine ilişkin farklı tanımlamalar yapılmıştır. Yavuzşefik (2000)'e göre peyzaj onarım tekniği; "Mekanik, biyolojik, ve ekolojik uygulamalarla hedef ve amaçlarına ulaşmak için bitki kısımlarını, bitki topluluklarını canlı onarım ve düzenleme materyali olarak kullanıp insanın içinde yaşadığı çevrenin daha uygun duruma getirilmesine denir.". Peyzaj onarım tekniğinin amacı ve görevi; tahrip edilmiş alanların durağanize edilmesi, bu alanların ekolojik koşullarının iyileştirilmesi ve herhangi bir alanın kullanılabilir biçime dönüştürülmesidir (Öztürk, 2012; Güney Gencer, 2000). Peyzaj onarım yöntemleri kullanılan materyalin türüne göre canlı materyal ile onarım, cansız materyal ile onarım ve kombine onarım (Canlı ve cansız malzemelerin birlikte kullanılması) olarak üç şekilde oluşturulur (Güney 2002, Yavuzşefik ve Uzun 2005). Şevli alanlarda onarım çalışmalarına başlamadan önce bazı toprak çalışmaları yapılmalıdır. Özellikle erişilebilirliğin düşük olduğu eğimli alanların, zor iklim şartlarının olduğu, bitki örtüsünden yoksun toprağın az ya da olmadığı, verimsiz olduğu sorunlu alanların bitkilendirilmesi oldukça zordur. Bu alanlarda bitkilendirme ek tedbirler gerektirmektedir. Ortam koşullarının bitki gelişimi için olumsuz olduğu alanlarda genellikle püskürtme yoluyla tohum ekimi, toprak yerini tutabilecek malzemeler ile ya da malç ile tohum ekimi ya da zaman zaman bel ile tohum ekimi gerçekleştirilmektedir (Öztürk, 2012). Püskürtme ile ekim yöntemlerinden en başarılı olanı Hydroseeding adı verilen sulu püskürtme yöntemidir. 1950'lerde A.B.D., Almanya, Avusturya ve İsveç'te ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2012). Bu çalışma ile peyzaj, erozyon kontrolü, düzenli depolama alanları, golf – spor sahaları ve çeşitli saha çalışmalarında kullanılan hızlı, uygun maliyetli, yüksek kaliteli çim ve çayır alanlar oluşturmak amacı ile geliştirilmiş hydroseeding yönteminin çevre ve toprak ile ilişkisini irdelenmek amaçlanmıştır.

2. HYDROSEEDING KAVRAMI

Hydroseeding (püskürtme yöntemi ile bitkilendirme), tohum, gübre, malç, yapıştırıcı gibi çeşitli malzemelerin su ile birlikte (hydromulcher – hydroseeder – sulu tohumlama makinesi – püskürtme çim makinası gibi isimlendirilen) bir makine tankı içerisinde karıştırılmasıyla elde edilen organik malzemenin hortum ya da makinenin üzerindeki kule ile toprak yüzeyine püskürtülmesi ile toprak yüzeyinde yeşil alan oluşturma yöntemidir (Şekil 1). Karışımda kullanılan malzemeler ve karışım oranları arazinin topoğrafik yapısına, ekolojisine, toprak yapısına, iklimine ve kullanım amacına göre değişmekte ve bu kriterlere göre en uygun malzemeler seçilmektedir (Eroğlu, S., 2010).

Şekil 1. Hydroseeding Uygulama Örneği (Url 1)

2.1. Hydroseeding yöntemi ile çim ekiminde kullanılan malzemeler ve özellikleri

Tohum:

Tohum kullanımında hiçbir engel olmamakla birlikte tohum seçimi, alanın kullanım amacına, yapılacak alanın iklimine, toprak içeriğine ve tohumun kalitesi istenilen her türün tohumları kullanılabilir.

Malç:

Karışımda kapak örtü görevi yaparak yüzey örtüsü oluşturmaktadır. Tohumu çevresel olumsuz etkilere karşı korumakta ve su tutma kapasitesiyle tohumun çimlenmesi için gerekli olan nemi sağlamaktadır. Toprağı gece-gündüz sıcaklık farklarından korumakta, buharlaşmayı azaltmakta ve yabancı otların rüzgarlarla toprak yüzeyine gelmesi sonucu toprağa tutunmasını engelleyerek yabancı ot kontrolüne yardımcı olmaktadır. Ayrıca malçlar, organik ve doğada tamamen çözünebilir malzemelerdir.

Uzun Ömürlü Organik Gübre:

Bu uygulamada tamamen organik ve uzun ömürlü gübrelerin kullanılması sayesinde en az iki yıl bitki besinine ihtiyaç kalmamaktadır. Organik granüle yapıdaki bu gübreler yavaş çözünmesinden dolayı uzun süreler yıkanmadan toprakta kalabilmektedir. Ayrıca bitkiye besin temin etmekte ve topraktaki mikroorganizmalarının gelişimini sağlamaktadır. Mevcut toprak ve eğim şartlarına göre kullanım miktarı 50 – 200 kg / da arasında olabilmektedir (Palacios vd., 2010).

Biyolojik destekleyiciler:

Bitkisel toprak kullanılan verimli arazilerin 0 – 20 cm üst kısmını ifade etmektedir. Bunun nedeni toprağın alt kısmının biyolojik olarak yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır. Bitkisel olmayan bir toprağı biyolojik olarak sıvı form da enerji yüklü maddelerle desteklemek toprağın özelliklerini değiştirmeye yardımcı olacaktır.

Yapıştırıcılar:

Organik, zehirsiz ve kuvvetlendirilmiş uzun iplik şeklindeki ağaç liflerinden meydana gelmektedirler. Yapıştırıcılar yalnız başına geçici erozyon kontrolü sağlamaktadırlar. Uygulamada kullanılan yapıştırıcılar, hava ve su geçirimini kolaylaştırarak kullanılan diğer malzemelerle birlikte toprağın 2 - 3 cm üst kısmını stabilize etmektedirler. Yoğunlaştırılmış sıvı formda olan organik yapıştırıcılar mekanik ve kimyasal yapışma sağlayarak zamanla parçalanmaktadırlar (Erken ve Gürkan 2008).

Yukarıda bahsedilen Hydroseeding karışımında kullanılan malzemelerin kullanım oranları; uygulama amacına, topoğrafik, çevresel ve iklimsel değişkenlere göre belirlenmektedir. Hydroseeding yönteminde kullanılan malzemelerin tamamının steril olması, hastalık ve zararlı böcek bulaştırma riskini yok etmektedir. Ayrıca yapılan uygulamalarda organik yapıştırıcının olması yöntemin uygulandığı andan itibaren erozyonu engellemesine yardımcı olmaktadır.

Hydroseeding karışımı, hydroseeding makinası ile her türlü tohum için koruyucu örtü karışımıyla birlikte toprağa homojen bir şekilde tutunmasını sağlamaktadır. Su ile püskürtme yönteminin sağladığı kolaylık sayesinde alana, çim ekimi ile aynı zamanda her türlü yarayışlı formda gübreler, besin elementleri, enzimler, hormonlar, su tutucular, pH düzenleyiciler, deniz yosunu, hümkik asit, bio karışımlar, toprak bakterileri, bio karışımların beslenmesini ve aktivasyonlarını sağlayacak besin elementleri ve çimlenme için uyarıcılar aynı anda verilebilmektedir.

Çim ekimi için yüksek teknoloji ürünü olması ve ekim sırasında birçok bilgi ve teknik faktöründe (toprak, coğrafya, iklim, çevresel baskı, rüzgâr, tohum seçimi, kullanım amacı gibi) göz önünde bulundurulması gerektiğinden hydroseeding yöntemi büyük miktarda mühendislik ve teknik destek gerektirmektedir.

Tohumların alana homojen olarak yayılmasını sağlayan püskürtme yöntemi çim alanın da homojen olarak görünmesini sağlamaktadır. Ayrıca karışımdaki yapıştırıcının uygulamadan 2-3 saat sonra donması, tohumların sulama suyu veya yağmurlarla akması, karıncalarla taşınması, rüzgarla uçması gibi durumları ortadan kaldırmaktadır. Bu sayede de çim alan içerisinde boşluk, sararma vb. gibi olumsuzluklar ortadan kalkmış ve yeşil alan bütünlüğü bozulmamış olmaktadır (Eroğlu S., 2010; ALBALADEJO, vd., 2000).

Hydroseeding yöntemi, tüm dünyada erozyon kontrolü ve yeşil dokular oluşturmak için yaygın çağdaş bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Url 2).

İyi ve sürdürülebilir bir Hydroseeding uygulaması elde edebilmek için uygulama öncesinde alt yapının iyi oluşturulması gerekmektedir. İlk öncelikle toprak analizi yaptırılarak çimlenmeyi ve çim büyümesini sağlayacak toprak Ph'ı ve toksit seviyeleri öğrenilmelidir. Toprak analizi yapıldıktan sonra, uygulama alanındaki tüm yabancı otların ortadan kaldırılması sağlanmalı ve toprağın sürülerek alan tesviyesi yapılmalıdır. Bu aşama ayrıca toprağı havalandırarak karışımdaki malzemelerin toprakla bütünleşmesini sağlamaya yaramaktadır. Bu işlemlerden sonra iklim ve toprak şartlarına uygun ve kaliteli tohum seçimleri yapılmalıdır. Tohum seçiminden sonra da Hydroseeding malzeme tankında karışım hazırlanarak hydroseeding uygulamasına başlanabilmektedir. Hydroseeding uygulaması yapıldıktan yaklaşık bir hafta sonra çimlenme başlamakta ve yaklaşık dört hafta sonra da çimler ilk biçim işlemi yapılacak boyuta ulaşmış olacaktırlar (Dawn West, 2006).

2.2. Hydroseeding Özellikleri ve Uygulama Avantajları

Hydroseeding yönteminin diğer yöntemlere göre birçok üstün özelliği ve uygulama avantajları aşağıda maddeler halinde ifade edilmiştir:

1-Eğimli Alanlar İçin Ekim İmkânı Sağlar;

Elle ekim yapılması mümkün olmayan ve toprak tutmayan eğimli alanlarda kolay ekim yapılmasını sağlamaktadır. Ayrıca bu özelliğinden dolayı da erozyon kontrolünde de başarıyla kullanılabilir.

2-Ekonomiktir;

Elle yapılan çim tohumu ekimlerindeki, toprak taşıma, çim tohumu serpmeye, silindir çekme, kapak toprağı serme gibi işlemler olmadığından malzeme ihtiyacına gerek kalmamakta ayrıca bu aşamadaki işçilik maliyetleride ortadan kalkmış olmaktadır. Elle ekime göre daha hızlı olduğu için de işçilik maliyetleri de düşmektedir. Ayrıca gübrenin karışıma eklenmesinden dolayı ayrıca bir gübreleme işlemi gerektirmemektedir.

3-Hızlıdır;

Uygulama aşamasında makineyle yapılan püskürtme işlemiyle toprak yüzeyi hızlı bir şekilde hazırlanan karışımla kaplanmaktadır. Ekimin makineyle yapılması hız avantajı elde ederek zaman tasarrufu sağlamaktadır.

4-Yüksek Performans Sunar;

Tohumların homojen olarak alana dağılmasını, köklerin daha derine yerleşmesini ve su tutma kapasitesi özelliğiyle ortamın nemli olması çimin büyümesini sağlamakta ve çimlenme oranını arttırmaktadır. Böylece daha uzun ömürlü ve sağlıklı çim yüzeyler oluşmaktadır.

5-Sağlıklıdır;

Ahır gübresi kullanımı olmadığından sıcak havalarda mantari hastalıkların oluşma ve uygulanan alanlarda yabancı otların çıkma ihtimali ortadan kalmış olacaktır. Steril malzemelerin kullanımı da hastalık ve zararlı bulaştırmanın önüne geçmektedir.

6-Düşük İşgücü Sağlar;

Teknoloji ve makine gücünün devreye girmesiyle birlikte elle yapılan ekim işlemine göre çok düşük işgücüne ihtiyaç duyulması en önemli özelliklerinden biri olmaktadır.

7-Çevreye Zararsızdır;

Zehirsiz ve kokusuzdur. Doğaya zarar verecek herhangi bir kimyasal madde içermemektedir. Kullanılan malç ve yapışkan malzeme yüzeylere ve bitkilere yapışmamakta ve zarar vermemektedir.

8-Su Tutma Kapasitesi Yüksek;

Su tutma kapasitesi kendi ağırlığının 10 katı kadardır. Bu da diğer çim yetiştirme yöntemlerine göre yüksek bir oran olmaktadır. Bu özelliğiyle de ekim yapılan alanın sağlıklı, kaliteli ve tohumun hayatta kalma oranını artırarak çabuk bir şekilde çimlenmesini sağlamaktadır.

9-İstenilen Her Alanda ve Zamanda Uygulanabilmektedir;

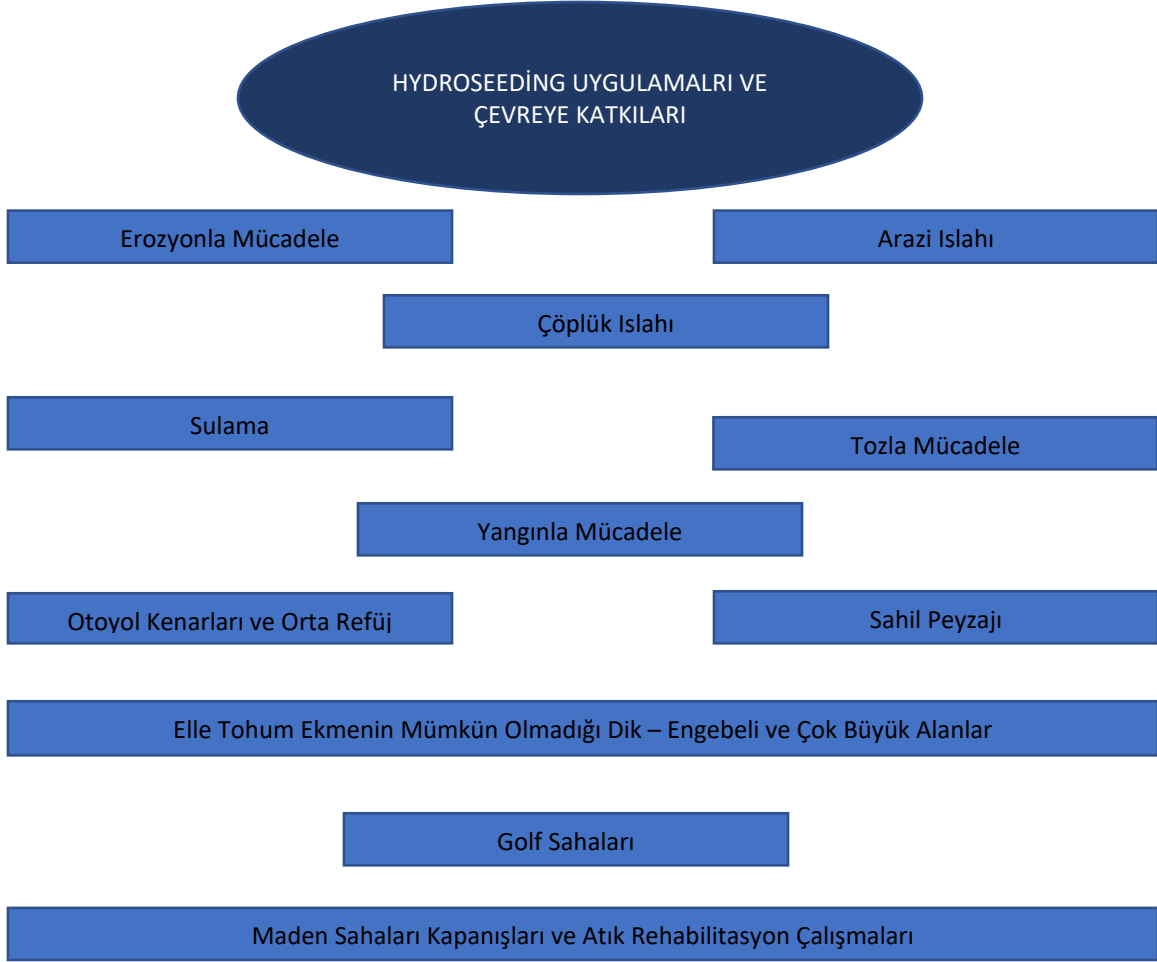
Büyük peyzaj alanları ve erişilmesi güç toprak kesimlerine kadar her yerde etkin ve çabuk bir şekilde ve ayrıca elle çalışmayı engelleyecek rüzgarlı ve yağmurlu hava şartlarında bile çim ekim imkanı sağlamaktadır (Url 3).

3 .HYDROSEEDING'İN TOPRAK VE ÇEVRE REHABILITASYONU

Toprak içerisinde ve üzerinde barındırdığı birçok canlı türüne ev sahipliği yapmasıyla karasal ekosistemlerin taşıyıcılığını üstlenmektedir. Bu bağlamda toprağı yapılan her türlü olumlu ya da olumsuz müdahaleler bulunduğu çevreyi etkilemektedir. Örneğin toprak üzerindeki bitki örtüsü erozyonu önlerken, yapılan bilinçsizce orman kesimleri ve yangınları toprağı çıplaklaştırarak kaybolmasına sebep olmaktadır. Toprak kaybı ormanlarında yok olarak canlıların yaşam kaynağı olan oksijen miktarında da ciddi azalmalara sebep olmaktadır. Bu ormanların çevresinde yaşayan insan ve sayısız hayvanın da yaşamını olumsuz etkilemektedir.

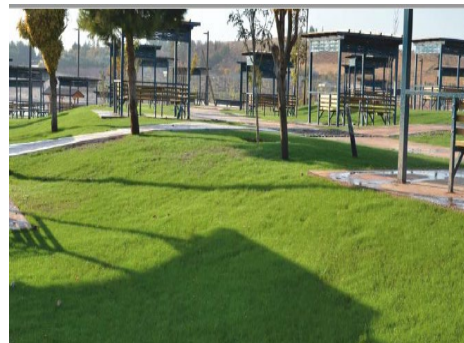
Bir başka açıdan bakıldığında verimli toprağı olan tarım arazilerinde kullanılan tarımsal ilaçlar ve gübreler önce toprak kirliliğine daha sonra yağmur ve sulama sularıyla yer altı su kirliliğine sebep olmaktadır. Bu da gerek insan sağlığını olsun gerekse uygulandığı çevreyi olumsuz etkilemektedir.

Hydroseeding, bu anlamda kullanılan malzemelerin organik ve steril olduğundan çevreye zarar vermemekte, su tutma kapasitesiyle günümüzde su tasarrufu sağlamaktadır (Şekil 2). Ayrıca Hydroseeding yönteminde hazırlanan karışımın yüzeyi anında tutma özelliğinden dolayı erozyona karşı mücadelede hızlı ve etkili bir yöntemdir. Özellikle yangın ve maden ocaklarıyla çıplaklaşan alanlarda toprağın anında rehabilite edilmesini sağlayarak erozyonla toprak kaybı yaşanmasının önüne geçilebilmektedir. Hydroseeding yönteminin bu bağlamlarda toprak ve çevre rehabilitasyonunda bir çok kullanım alanı oluşmuştur; (Şekil 3; Şekil 4; Şekil 5; Şekil 6; Şekil 7; Şekil 8).

Şekil 2. Hydroseeding 'in Çevreye Katkıları

3.1. Hydroseeding Uygulama Örnekleri

Şekil 3. Park ve Piknik Alanında Uygulama Örneği (Url 4)

Şekil 4. Yol Kenarı Bitkilendirilmesi (Url 5)

Şekil 5. Yangından Zarar Görmüş Ormanlık Alanların Bitkilendirilmesi (Url 6)

Şekil 6. Karayolu Kenarı Şev Stabilizasyon Çalışmaları (Url 7)

Şekil 7. Peyzaj Uygulama Örneği (Url 8)

Şekil 8. Peyzaj Uygulama Örnekleri (Url 9)

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Bu çalışmada anlatılan hydroseeding çim ekim yönteminde, kullanılacak karışımın hazırlanmasında toprak yapısı, coğrafya, iklim, çevresel baskı, rüzgar gibi bir çok etken her uygulama için ayrı olarak doğru hesaplanmalıdır. Tohum, gübre, biyolojik destekleyici, malç ve yapıştırıcı malzemelerin deneyimli ve uzman kişiler tarafından karışım olarak hazırlanarak uygulanması gerekmektedir. Hydroseeding uygulamasının getirileri ve avantajlarının çok fazla görülmektedir.

Hydroseeding, kişi başına düşen yeşil alan miktarının ve kentsel yeşil alan büyüklüklerinin artırılması açısından hem hızlı hem ekonomik bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Hydroseeding yönteminin toprak yüzeyine kolay tutunmasını sağlayan karışımı sayesinde erozyon kontrolünde ve yol kenarı çim alan oluşturulmasında başarılı çalışmalar ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak erozyon riski yüksek yerlerde çalı ve ağaçlandırma çalışmalarıyla birlikte bütüncül bir yaklaşımla birlikte hydroseeding yönteminin kullanılması önerilmektedir.

Hydroseeding uygulamasında göz önünde bulundurulması gereken iklim, toprak, ekoloji gibi koşulların iyi bir şekilde planlanması ve projelendirilmesiyle birlikte kaliteli, sağlıklı ve sürekliliği olan çim alanlar elde edilebileceği görülmektedir.

Hydroseeding yöntemi yol kenarları, refüjler ve peyzaj onarım ve rehabilitasyon çalışmaları gibi yerlerde bitkilendirme yapan karayolları ve belediyelerin hızlı ve daha az bütçelerle yeşil alanlar oluşturmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca rehabilite edilmesi gereken alanlardaki kullanımlarıyla da hem kent estetiğine hem de kırsal peyzajlara da katkı sağlayacağı ön görülmektedir.

Hydroseeding yönteminin, uygulamalardaki kolaylığı, ulaşılması zor alanlara (dik eğimli alanlar gibi) uygulanabilir olması, çimlenme/yüzey örtme oranı ve bitki gelişimi açısından bakıldığında diğer sistemlere oranla daha etkili olmasıyla öne çıkmaktadır (Ak, 2016).

Hydroseeding sisteminin uygulanabilirliği için gelişmiş makine ve profesyonel ekiplere ihtiyaç duyması, bu yöntemin bazı kullanıcılar açısından olumsuz yönü olarak görülmektedir.

Hydroseeding yöntemi az çabayla, kuru ve cansız bir alanı sağlıklı ve yeşil bir alana dönüştürebilmektedir. Ancak sistemin avantajlarından tam olarak yararlanabilmek için temelleri öğrenmek ve doğru bileşenleri kullanmak en büyük öncelik olmaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Yok

Teşekkür: Yok

KAYNAKÇA:

Akça, Ş. B. & Yazici, K. (2017). Çaycuma Zonguldak Kentinin Kentsel Açık Yeşil Alan Yeterliliği Ve Geliştirme Olanakları. Presented At The Vı. Uluslararası Meslek Yüksekokulları Sempozyumu, Saraybosna.

Albaladejo, J., J. Alvarez, J. Querejeta, E. Díaz, And V. Castillo. (2000).. Three Hydro-Seeding Revegetation Techniques For Soil Erosion Control On Anthropic Steep Slopes. Land Degradation & Development 11: 315– 325.

Dawn West,. Ba. (2006) Planting By Hydroseeding,. İn English From Harvard University And Teaches Writing At Oregon State University.

Eroğlu, S.. (2010). İstanbul Metropolü Dahilindeki Çevre Yollarının Bitkisel Tasarım Açısından İncelenmesi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi

Erken U.Z., Ve Gürsan, K.K. (2005). Dış Mekan Süs Bitkileri Ve Çim Alanları Tesisi, Yalova, 2005.

Gülgün, B., Güney, M. A., Aktaş, E., & Yazici, K. (2014). Role Of The Landscape Architecture İn Interdisciplinary Planning Of Sustainable Cities. Journal Of Environmental Protection And Ecology, 15(4), 1877–1880.

Güney A, Gencer G, (2000).Türkiye’de Peyzaj Onarımı Ve Bazı Uygulamalar. Peyzaj Mimarlığı Kongresi, (19-21 Ekim), 393-401, Ankara.

Güney A. (2002). Şev Stabilizasyon yöntemleri. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Peyzaj Onarım Teknikleri Ders Notları, İzmir.

Öztürk, A.G. (2012). Sorunlu Orman Alanlarının Peyzaj Onarım Tekniği Açısından İrdelenmesi; Edirne İli Örneği, Namık Kelam Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

Yavuzşefik Y. (2000). Peyzaj Onarım Tekniği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Düzce Orman Fakültesi Yayını, Düzce.

Yavuzşefik Y. Ve Uzun O. (2005). Peyzaj Onarım Tekniği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Düzce Orman Fakültesi Yayını, Düzce.

Palacios, P. G., Soliveres, S., Maestre, F. T., Escudero, A., Castillo-Monroy, A. P., & Valladares, F. (2010). Dominant Plant Species Modulate Responses To Hydroseeding, İrrigation And Fertilization During The Restoration Of Semiarid Motorway Slopes. Ecological Engineering, 36(10): 1290-1298.

Yazici, K. & Ünsal, T. (2019). Kentsel Yaşam Kalitesi Açısından Süs Bitkilerinin Önemi Tokat Merkez Yeşilirmak Örneği. Ziraat Mühendisliği Dergisi, 367: 66-76.

Yazici, K. & Gülgün, B. (2017). Açık Yeşil Alanlarda Dış Mekân Süs Bitkilerinin Önemi Ve Yaşam Kalitesine Etkisi Tokat Kenti Örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 54(3): 275-284.

Url 1: <http://ortaspeyzaj.com.tr/index.php/2017/11/12/hydroseeding-nedir/index.html>

Url 2: Hydroseeding Uygulama Tanıtım Cd’si, Karaoğlu Peyzaj, Ankara. <http://www.karaoglu.com.tr/>

Url 3: <http://www.akemkimya.net/belgelerimiz/hdyroseedin-cim-ekim-katalogu.pdf>

Url 4: www.pointpeyzaj.net

Url 5: <http://cemrepeyzaj.com/upload/files/ekatalog/5078c639ec17bd2.pdf>

Url 6: <https://docplayer.biz.tr/115003942-Yeni-tarim-ve-cim-teknolojileri-finn-hydroseeding.html>

Url 7: <http://cemrepeyzaj.com/upload/files/ekatalog/5078c639ec17bd2.pdf>

Url 8: <https://docplayer.biz.tr/115003942-Yeni-tarim-ve-cim-teknolojileri-finn-hydroseeding.html>

Url 9: <https://peyzax.com/hydroseeding-nedir-hydroseeding-cim-ekimi-uygulamasi/>

www.jenas.org

Black Sea Nature and Environment Association Publication

Address: Ahmet Emin Fidan Culture and Research Center

Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU

Web: www.jenas.org | E-Mail: editor@jenas.org